

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

839.352

W773mn

A 929,249

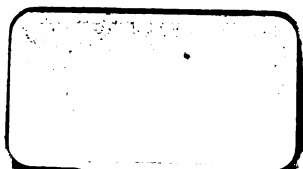
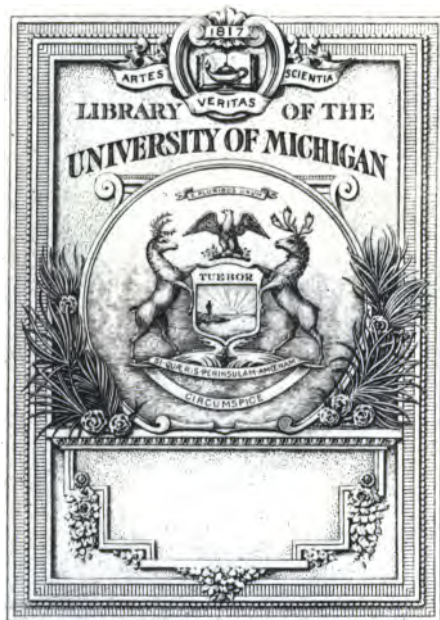
DE
NEDERLANDSCHE SPELLING

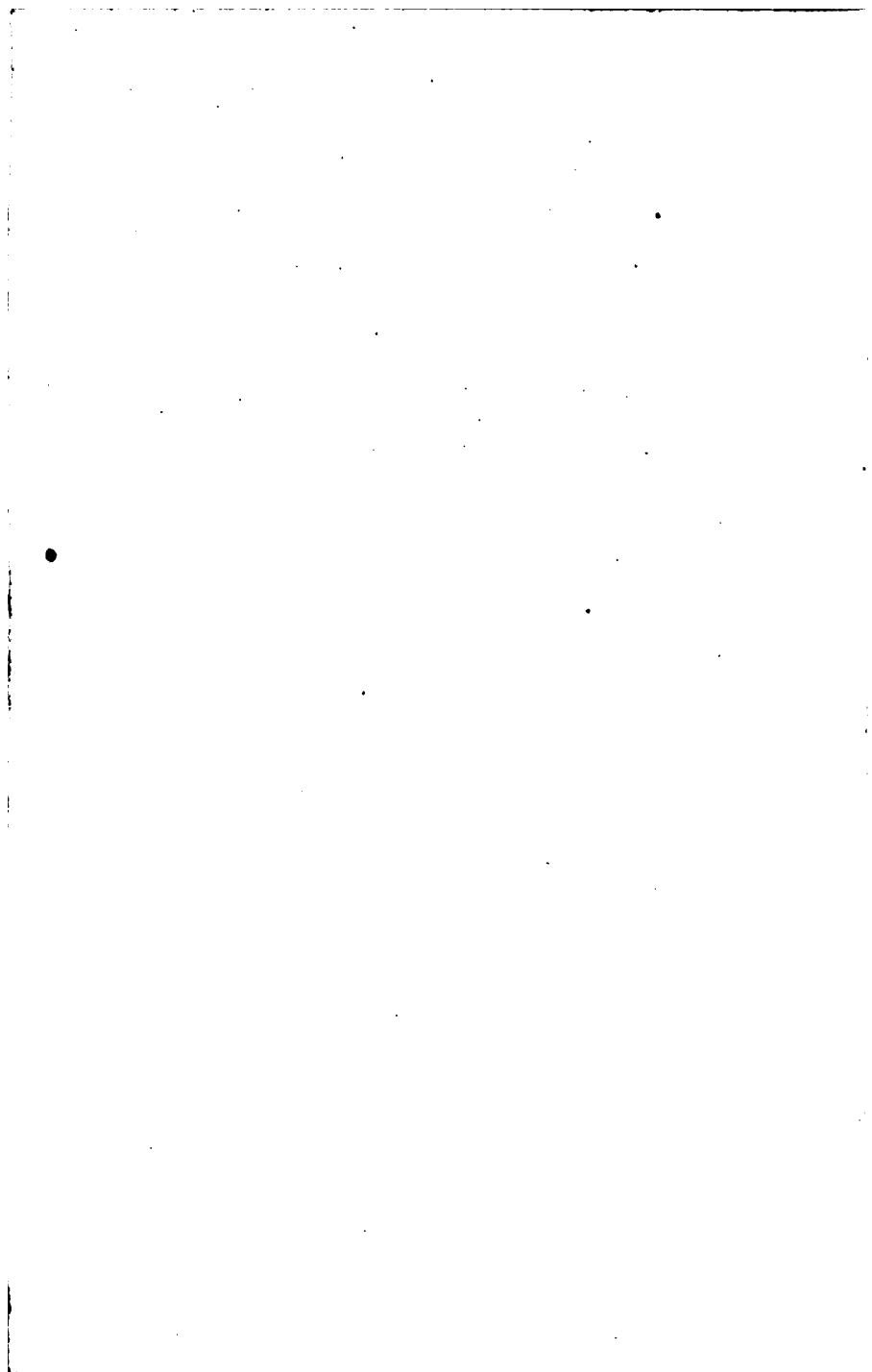
ONDER BEKNOPTRE REGELS GEBRAGT

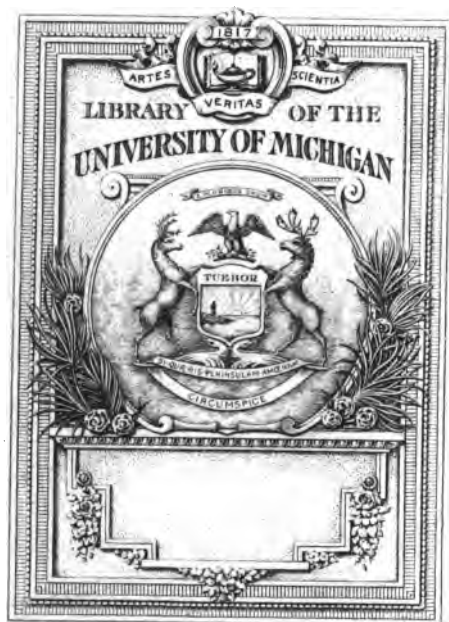
DOOR

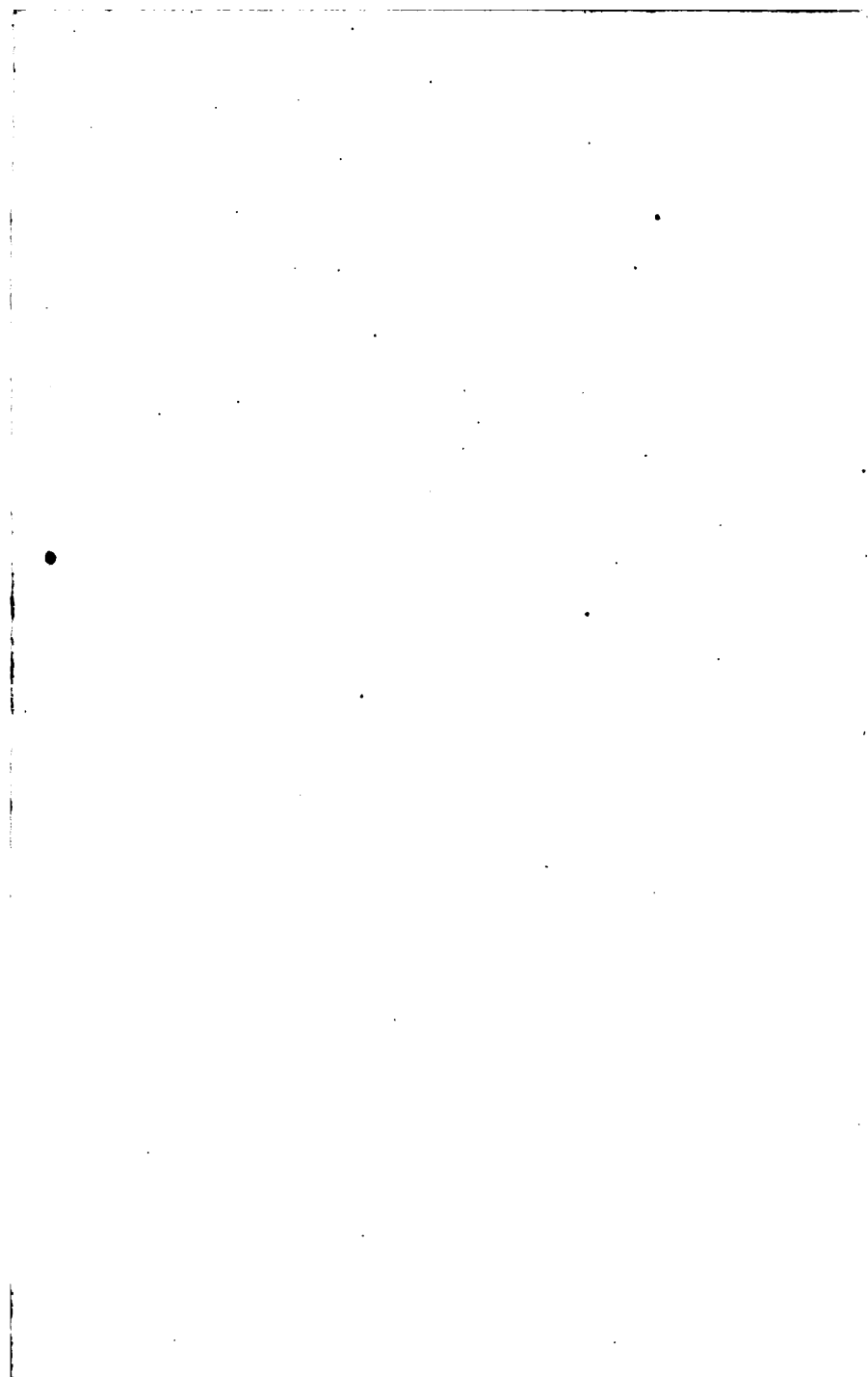
Dr. L. A. TE WINKEL.

TE LEIDEN, BIJ
D. NOOTHOVEN VAN GOOR.
1859.

839.352

W773 *mr*

839.352

W 773 mm

VOORBERIGT.

Met de uitgave van dit boekje hoop ik voorloopig eenigermate te voorzien in eene, zoo al niet openlijk erkende, dan toch, gelijk ik meen, algemeen gevoelde behoefte. Sedert jaren is de kennis van de officiële Nederlandsche spelling, in 1805 door het Staatsbewind der Bataafsche Republiek vastgesteld, bijna bloot *traditioneel* geworden. Vrij algemeen worden de voornaamste regels — veelal bij het verbeteren van foutieve opstellen — den leerling *mondeling* medege-deeld; en niet zelden heeft de onderwijzer zelf, uit gebrek aan een goed leerboek, zijne kennis geheel op deze wijze bij overlevering ver-kregen. Wij achten die methode uitstekend geschikt om den leer-ling de regels goed te leeren begrijpen en toepassen; doch wij weten bij ondervinding, dat zij volstrekt ontoereikend is om ze hem juist en naauwkeurig in het geheugen te prenten en hem een overzicht over het gansche spellingstelsel te geven. Vandaar de onzekerheid en het weifelen in de toepassing der regels in elk twijfelachtig of buitengewoon geval; vandaar de menigvuldige ongelijkheden en in-consequentien, die men in de meeste geschriften aantreft. Zekere, naauwkeurige en volledige kennis, toereikende om in alle voorko-mende gevallen de pen te besturen, vereischt meer dan het ontvan-gen van bloot *mondeling* onderwijs, hetwelk al ligt minder naauw-keurig en, uit zijnen aard, altijd *partiël* zal zijn. Zoodanige kennis kan alleen verkregen worden door het letterlijk *van buiten leeren* van bepaalde en duidelijke regels, waarbij alle uitzonderingen zijn op-gegeven; — en een min of meer volledig overzicht over het gansche spellingstelsel is voor hem, die zich niet geheel aan de taalstudie

157

wijdt, bijna onbereikbaar, zoolang dit stelsel niet is blootgelegd in eene welgeordende opvolging der regels, met opgave van de grondbeginselen, waarvan zij uitvloeisels en toepassingen zijn.

Ik heb getracht tot eene meer grondige en volledige kennis onzer spelling eene bijdrage te leveren, die ik hier aan alle Nederlandsch schrijvenden, inzonderheid aan den onderwijzersstand, als eene *proeve* aanbied. Men denke echter niet, dat ik verwaand genoeg ben om te meenen, dat ik aan alle eischen voldaan, dat ik het geschetste ideaal verwezenlijkt heb. Niemand, geloof ik, is meer dan ik zelf overtuigd, dat mijn boekje ontsierd wordt door tallooze gebreken en leemten, die zich bij het gebruik ongetwijfeld zullen openbaren; doch te wachten, tot ik die alle zelf ontdekt en verbeterd had, zou hetzelfde zijn als van de uitgave geheel af te zien. Overtuigd, dat iets onvolmaaks altijd nog meer is dan niets, en dat er aan een werkje als het mijne behoefte bestaat, heb ik de uitgave niet langer willen uitstellen, hopende dat het niet volstrekt onbruikbaar zal bevonden worden.

Mijn boekje is bestemd om nagenoeg geheel van buiten geleerd te worden; daarom heb ik naar beknoptheid gestreefd en zooveel mogelijk gezorgd, dat iedere § op zich zelve verstaanbaar is. Sommige § § niet bestemd om van buiten geleerd te worden, zijn met kleinere letter gedrukt. Zij zijn meer voor den onderwijzer dan voor den leerling bestemd, behooren eigenlijk slechts in eene volledige spraakkunst, niet in dit boekje te huis, doch zijn er voorloopig onmisbaar in, deels ter voorkoming van misverstand, deels ter verkrijging van een helder inzicht in het gansche stelsel.

De verstandige en bekwame onderwijzer zal bij het gebruik van dit leerboekje met het oordeel des onderscheids en overeenkomstig de vatbaarheid zijner leerlingen te werk gaan; hij zal verklaren en door meer voorbeelden ophelderen, wat nadere verklaring behoeft, en niet terstond alles achtereen laten leeren. Zoo zal hij b. v. weldra inzien, dat de kennis van § § 26—47 eerst dan noodzakelijk is, wanneer de leerling aan § 153 komt; hij zal daarom § § 26—47 in den beginne overslaan en ze eerst bij eene herhaling van het voorgaande verklaren en van buiten laten leeren.

Ik heb de spelling van den Hoogl. SIEGENBEEK gevolgd, in de eerste plaats omdat zij voor de scholen voor als nog verbindend is,

maar ook omdat zij zich zelve door vele goede eigenschappen aanbeveelt, en eene veelomvattende wijziging tallooze zwarigheden zou opleveren, die niet alle te voorzien zijn. Eenige wenschelijke veranderingen zijn in een aanhangsel aangestipt. Slechts enkele malen heb ik mij geringe afwijkingen veroorloofd. Zij bepalen zich hoofdzakelijk tot het moeilijkste of liever lastigste gedeelte van het gansche stelsel, tot het leerstuk der zoogenoemde enkele en dubbele vocaalspelling. SIEGENBEEK vond die spelling bij het meerendeel der schrijvers van zijnen tijd in gebruik; hij behield haar om die reden, en sedert werd zij algemeen gevolgd, zelfs door zijne hevigste tegenstanders. Het zou dus eene dwaasheid zijn dit stelsel te willen verwerpen. Maar iets anders is het in de spelling van enkele op zich zelve staande woorden, waarbij de wetgever zich blijkbaar vergist heeft en van zijne eigene beginselen is afgeweken, verandering te brengen en zoo doende het stelsel te volmaken. Hier kan niemand redelijker wijze iets tegen hebben. SIEGENBEEK grondde zijne leer op het verschil in de uitspraak der *e*'s en *o*'s, hetwelk in sommige streken van het vaderland heerscht en vroeger *algemeen* heerschende moet geweest zijn. Dit verschil in de uitspraak is gegrond op de afleiding der woorden en was oorspronkelijk zoo groot, dat eene verwarring en verwisseling der klanken volstrekt onmogelijk was. Allengs echter naderden zij meer en meer tot elkander en smolten in het grootste gedeelte van het vaderland geheel ineen; en zelfs in die streken, waar thans nog onderscheid gemaakt wordt, is dit zoo gering, dat in verscheidene woorden verwisseling heeft kunnen plaats grijpen, zooals de ongelijkheid in de uitspraak van sommige woorden op verschillende plaatsen ontegenzeggelijk bewijst. De uitspraak alleen kan daarom thans geen veilig rigtsnoer meer zijn. Ik heb om die reden gemeend de vocaalspelling niet op de *tegenwoordige*, maar op de *oude* uitspraak, dat is op den oorsprong der *e*'s en *o*'s te moeten bouwen. Plaatselijke eigenaardigheden, aan eene bedorven uitspraak toe te schrijven, blijven daardoor buiten rekening; aan niemand wordt boven anderen eenig gezag toegekend, en het gansche stelsel wint blijkbaar in wetenschappelijkheid. SIEGENBEEK kende de *oorzaken* van het verschil in de uitspraak der *e*'s en *o*'s niet; hij kon die in zijnen tijd bezwaarlijk kennen. Niet is dus meer te verschoonen, dan dat hij zich soms door schijn misleiden

liet en wel eens verkeerde gevolgtrekkingen maakte. De woorden, waarbij zulks heeft plaats gehad, heb ik opgegeven in den vorm, dien zij volgens hunne afleiding moeten hebben; doch ik heb die afwijkingen van de aangenomene spelling in de woordenlijstjes telkens door een sterretje aangeduid, ten einde den gebruiker in zijne keus vrij te laten. Het aantal dier woorden is inderdaad betrekkelijk gering; en het zou mij geenszins verwonderen, indien mijne spelling van sommige juist meer met de uitspraak in overeenstemming was.

De woordenlijstjes, die wij als aanhangsels achter ons boekje gevoegd hebben, geven de spelling op, zooals zij volgens de uitkomsten der wetenschap zou moeten wezen. Achter ieder woord is een ander gevoegd, uit onze eigene of uit eene verwante taal genomen, dat òf de oorspronkelijke vorm zelf is, òf dien duidelijk aantoonst. Wij hebben daardoor in de eerste plaats de deugdelijkheid der opgave willen bewijzen en zien daarin tevens het eenige middel om de spelling van een woord vast in het geheugen te prenten. Men onthoudt b. v. gemakkelijker en beter, dat *zeep* in het Hoogduitsch *Seife*, of in het Engelsch *soap* heet, en dat **el** en **oa** met onze scherpe **e** overeenstemmen, dan men onthouden kan, dat *zeeperig* en *inzeepen* twee **e**'s moeten hebben. Zooveel mogelijk hebben wij onze bewijzen, uit het Hoogduitsch en Engelsch ontleend, omdat die talen hier te lande het meest bekend zijn. Waar die echter ontoereikend waren, moesten wij onze toevlugt tot de oudere Germaansche talen, het Gothisch, Angelsaksisch, Oudsaksisch en Oudhoogduitsch, of tot het Friesch en de Noordsche talen nemen. Bij de vreemde woorden hebben wij den oorspronkelijken vorm opgegeven. Men wachte zich intusschen wel, te denken, dat het bijgevoegde woord altijd juist hetzelfde is of dezelfde beteekenis heeft als het hoofdwoord. Niet zelden is het eene woord een substantief, het andere een verbum, het ééne een stamwoord, het andere afgeleid; en dikwijls stemmen de beteekenissen niet volkomen overeen. Zoo is b. v. ons *zegen* het lat. *signum*, hetwelk echter niet, *z e g e n* maar *t e e k e n* (hier *teeken des kruises*) beteekent. De deskundige weet, dat ik in de meeste gevallen niet anders heb kunnen handelen.

Ten einde verkeerde oordeelvellingen zoo veel mogelijk te voorkomen zij hier nog gezegd, dat ik bij het schrijven van hoogduitsche

woorden gemeend heb de spelling der nieuwere hoogduitsche taalkundigen te moeten volgen, omdat zij meer in overeenstemming is met de nederlandsche.

Ik heb niet noodig geoordeeld alle woorden in de lijstjes op te nemen. Dezulke, wier spelling uit de regels gemakkelijk te kennen is, b. v. de sterke werkwoorden, zijn opzettelijk achterwege gelaten; van andere zal het gemis aan onachtzaamheid toe te schrijven zijn; doch eenige woorden zal men daarom te vergeefs zoeken, omdat het mij, ondanks vele nasporingen, niet gelukt is, den oorspronkelijken vorm te ontdekken. Misschien zal die later gevonden worden, misschien ook niet, en dan is het mijns inziens raadzaam de gebruikelijke spelling voor de echte aan te nemen.

Eer ik den lezer met mijn boekje alleen laat, een verzoek. Overtuigd van het onvolkomene van mijnen arbeid, die in den volsten zin des woords niet meer dan eene *proeve* kan genoemd worden, doch niet minder begerig om mijn boekje, indien de methode goed bevonden wordt, en het eens tot een herdruk komt, zoo bruikbaar mogelijk te maken, verzoek ik dringend zoowel onderwijs- als taalkundigen hunne aanmerkingen en bedenkingen door het eene of andere tijdschrift te doen kennen, ten einde mij in staat te stellen om daarvan een dankbaar gebruik te maken. Ik zelf zal vlijtig aantekening houden van de fouten, die ik ontdek, en mijne eigene ondervinding niet laten verloren gaan.

LEIDEN, October 1858.

L. A. TE WINKEL.

ERRATA.

De lezer gelieve de volgende zinstorende misstellingen met de pen te verbeteren:

blz. 1, reg. 12 en 11 v. o.	de woorden <i>een-</i> en <i>eene</i> door te halen;
blz. 6, reg. 6 v. o.	eu , lees ou ;
blz. 12, reg. 16 v. o.	lees: gevolgd door een vasten medeklinker of sisletter (132, * en 118—122);
hlz. 20, reg. 20 v. b.	133, lees 134;
blz. 25, reg. 19 v. b.	186, lees 187;
reg. 14 v. o.	(132, 133, 183) door te halen;
reg. 4 v. o.	(164, b) te lezen achter het woord <i>zachť</i> .
-

EERSTE AFDEELING.

OVER DE LETTERS, LETTERGREPEN EN WOORDEN.

Eerste Hoofdstuk.

OVER DE LETTERS, LETTERGREPEN EN WOORDEN IN HET ALGEMEEN.

1. Een *woord* is een spraakgeluid of eene vereeniging van spraakgeluiden, waarbij men iets *denkt*; b.v. *boom*, *ta-fel*, *ge-daan-te*.
2. Elk spraakgeluid, waaruit een woord bestaat, heet *lettergreep*. Het woord *boom* bestaat uit ééne lettergreep, *ta-fel* uit twee, *ge-daan-te* uit drie lettergrepen.
3. Eene *lettergreep* is een spraakgeluid, dat of zelf een geheel woord, of een deel van een woord uitmaakt.
4. Een woord, dat uit ééne lettergreep bestaat, heet *eenlettergrep*. Een woord, dat uit meer dan ééne lettergreep bestaat, heet *meerlettergrep*. De meerlettergrepige woorden worden onderscheiden in *een-*, *twee-*, *drielettergrepige*, enz., naar gelang zij uit ééne, twee, drie enz. lettergrepen bestaan.
5. Het woord *letter* heeft in de spraakkunst twee beteekenissen: *letter* beteekent of eenen *letterklank*, of een *letterteeken*.
6. Een *letterklank* is een ondeelbaar bestanddeel van eene lettergreep. Zoo bestaat de lettergreep *stal* uit vier zulke ondeelbare bestanddeelen of letterklanken: *s*, *t*, *a* en *l*; en de lettergreep *zaal* uit drie: *z*, *a* en *l*.
7. Een *letterteeken* is een zichtbaar teeken, waardoor een letterklank aangeduid wordt.
8. Er zijn twee soorten van letterteekens: *enkelvoudige* en *zamen-gestelde*.

9. Een *enkelvoudig* letterteeken is een teeken, waarvan de deelen samenhangen; b.v. **a, m, w**.
10. Een *zamengesteld* letterteeken is een teeken, dat uit twee naast elkander geplaatste enkelvoudige letterteekens bestaat, die te zamen maar éénen letterklank (6) aanduiden; b.v. **aa, ch**.
11. De enkelvoudige letterteekens zijn de volgende zes en twintig: **a, b, c, d, e, f, g, h, i, j, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, v, w, x, y, z**.
12. De zamengestelde letterteekens zijn de volgende tien:
aa, ee, ie, oo, uu, eu, oe;
ch, ph en **dj** in het achtervoegsel *-aadje*.
13. De **x** en de **t** maken uitzonderingen: de **x** stelt steeds twee letterklanken, **k** en **s**, voor; de **t** stelt in het achtervoegsel *-tie* de twee letterklanken **t** en **s** voor.
14. De **ij** kan ook als een zamengesteld letterteeken beschouwd worden; zij stelt echter in de Hollandsche uitspraak eenen klank voor, die in twee bestanddeelen of letterklanken kan opgelost worden, namelijk in **è** en **i**.
15. De *letterklanken*, of ondeelbare bestanddeelen der lettergrepen, worden in twee soorten onderscheiden: in *klinkers* en *medeklinkers*.
16. Een *klinker* is een ondeelbare klank, b.v. **a, eu, oe**.
17. Een *medeklinker* is eene wijziging van het begin of van het einde van eenen klinker. Zoo is b.v. in het woord *dag* de **à** de eigenlijke klank, de **d** eene wijziging van het begin, en de **g** eene wijziging van het einde der **à**.
18. Een *tweeklank* is een klank, die in twee klinkers kan opgelost worden, b.v. **ei, ou, aai**.
19. De *klinkers* en *tweeklanken* zijn de eigenlijke klanken, waaruit de lettergrepen bestaan; de *medeklinkers* zijn geene eigenlijke klanken, maar slechts klankwijzigingen. De medeklinkers kunnen daarom niet op zich zelve uitgesproken worden.
20. Men noemt eene lettergreep *gesloten*, wanneer zij op éénen of meer medeklinkers eindigt; b.v. *dag, dorst*.
21. Men noemt eene lettergreep *open*, wanneer zij niet op eenen medeklinker eindigt; b.v. *na, zee*.
22. De lettergrepen van een meerlettergrepig woord worden niet met

denzelfden nadruk uitgesproken. Zoo legt men meer klem op de eerste lettergreep van *leer-boek*, dan op de tweede; en op de lettergreep *-der* in *va-der* drukt men in het geheel niet.

23. De meerdere of mindere nadruk, waarmede eene lettergreep wordt uitgesproken, heet *toon* of *klemtoon*.
24. Er zijn ten opzichte van den toon drierlei lettergrepen: lettergrepen met den *vollen* klemtoon, met den *halven* klemtoon, en zonder klemtoon of *toonlooze*. In de woorden *gróótváder*, *húisgezín*, *gelóófshéld* komen de drie soorten voor.
25. De *toon* verbindt de lettergrepen van een meerlettergrepig woord tot één woord. Spreekt men b.v. al de lettergrepen van *boek-drukkersknecht* met denzelfden nadruk uit, dan schijnt men vier afzonderlijke woorden te noemen: *boek*, *druk*, *kers*, *knecht*.
26. Een *zin* is een *woord* of eene *reeks van woorden*, waardoor eene gedachte uitgedrukt wordt; b.v. *Kom*. — *Zie*. — *Luister eens*. — *De zon schijnt*.
27. De woorden, die in de zinnen steeds dezelfde dienst bewijzen, behouden steeds denzelfden vorm, en heeten daarom *onverbuigbare woorden*; b.v. *voor*, *achter*, *want*, *indien*.
28. De meeste woorden, die in de zinnen verschillende diensten bewijzen, nemen verschillende vormen aan om aan te duiden, in welke betrekking zij op het oogenblik gebezigd worden, en heeten daarom *verbuigbare woorden*. Voorbeelden: *huis*, *huises*, *huise*, *huizen*; *leef*, *leeft*, *leven*.
29. De veranderingen, die de verbuigbare woorden ondergaan, zijn *inwendig* of *uitwendig*.
30. De *inwendige* veranderingen bestaan in veranderingen of wijzigingen van den klinker of den tweeklank; b.v. in *geef*, *gas*; *graaf*, *groef*; *roep*, *riep*.
31. De *uitwendige* veranderingen worden *verbuiging* genoemd, en bestaan in het achtervoegen van letterklanken of lettergrepen; b.v. in *Gods*, *Gode*, van *God*; *groot*, *groot*, *grootst*, van *groot*.
32. Bij al de veranderingen, die een woord in de *verbuiging* ondergaat, blijft het steeds hetzelfde woord.
33. De letterklanken en lettergrepen, die in de verbuiging achter een woord gevoegd worden, heeten *buigingsuitgangen*; b.v. *s*, *e*,

de, in *mans* van *man*, *goede* van *goed*, *hoorde* van *hoor*.

34. Een *stam* of *woordstam*, is het spraakgeluid, dat overblijft, wanneer men een woord van zijne buigingsuitgangen ontdoet. Zoo is *hoor* de stam van *hoore*, *hoort*, *hooren*, *hoorde*; *huis* de stam van *huisse*, *huize*, *huizen*, *huidde*.
35. Een *stam* is geen *woord*; omdat een *stam* een spraakgeluid is, dat buiten zamenhang met andere woorden en dus als zonder beteekenis beschouwd wordt (1). Soms is de buigingsuitgang door den tijd afgesleten; soms dient juist het gemis van eenen buigingsuitgang om de betrekking van een woord in den zin aan te duiden: in beide gevallen is het *woord* in vorm gelijk aan zijnen *stam*.
36. De onderscheidene vormen van een woord worden dikwijls van verschillende *stammen* gevormd; b.v. *gebeds* van den stam *gebed*, maar *gebede*, *gebeden* van den stam *gebeed*; (*ik*) *bid*, (*hij*) *bidt*, (*wij*) *bidden*, (*hij*) *bidde* van den stam *bid*; maar (*ik* en *hij*) *bad* van den stam *bad*; (*wij*) *baden*, (*gij*) *baadt* van den stam *baad*.
37. Alle sterke (of ongelijkvloeiende) werkwoorden, vele zelfstandige naamwoorden, enkele zwakke werkwoorden, bijvoegelijke naamwoorden en voornaamwoorden bestaan uit verschillende stammen. Zoo zijn *neem*, *nam*; *naam* en *noom* stammen van het werkwoord *nemen*; *schip* en *scheep* van het zelfstandige naamwoord *schip*.
38. De stammen met *gesloten klinkers* zullen wij *korte*, die met *open klinkers* of *tweeklanken* zullen wij *lange stammen* noemen.
39. Al de stammen, die in vorm overeenstemmen en nagenoeg dezelfde voorstelling gemeen hebben, noemt men eene *stamrij*. Zoo maken *sprek*, *spreek*, *sprak*, *spraak*, *sprook* en *spreuk* eene *stamrij* uit, omdat de woorden *gesprek*, (*ik*) *spreek*, *spreker*, (*hij*) *sprak*, *spraak*, *sprookje*, *spreuk* alle aan dezelfde werking, aan spreken, doen denken.
40. De woorden zijn ten opzichte van hunnen vorm en oorsprong vierderlei: *stamwoorden*, *middelwoorden*, *afgeleide woorden* en *zamen-gestelde woorden*.
41. Een *stamwoord* is een woord, dat geene uiterlijke kenteekenen draagt, die bewijzen of doen vermoeden, dat het van een ander woord is gevormd.
42. Een *afgeleid woord* is een woord, dat door aanhechting van éénen of meer letterklanken of van ééne of meer lettergrepen, die zelve geene *woorden* (1) zijn, kennelijk van een ander woord gevormd is; b.v. *grootte*, *grootsch*, *grootelijks* van *groot*.

43. Het woord, waarvan een ander woord is afgeleid, heet het *grondwoord*. Zoo is *aartsvader* het grondwoord van *aartsvaderlijk*, en *vader* het grondwoord van *aartsvader*.
44. De letterklanken en lettergrepen, door wier aanhechting een woord van een ander woord is afgeleid, heeten *voor-* of *achtervoegels*, naar gelang zij vóór of achter het grondwoord gevoegd worden. Zoo is *ge-* een *vóór-*, en *-lijk* een *achtervoegsel* in het woord *gevaarlijk*.
45. Een *middelwoord* is een woord, dat door zijn voor- of achtervoegsel het voorkomen heeft van een *afgeleid woord*, doch niet van een bekend woord gevormd is; b.v. *gezond*, *gering*, *akker*.
46. Men noemt de zoodanige woorden *middelwoorden*, omdat zij uiterlijk tot de *afgeleide* en innerlijk tot de *stamwoorden* schijnen te behooren, en dus eene middelsoort nitmaken. Men noemt ze minder goed *onechts stammen*.
47. *Zamengestelde woorden* zijn woorden, die door zamenvoeging van twee of meer op zich zelve bestaande woorden gevormd zijn; b.v. *veldheer*, uit *veld* en *heer*; *uitermate*, uit *uut*, *der* en *mate*.
-

Tweede Hoofdstuk.

OVER DE KLINKERS EN TWEEDKLANKEN.

49. Er zijn drie soorten van klinkers: *geslotene*, *opene* en *toonlooze*.
49. De *geslotene* klinkers zijn vijf in getal: **à, è, ì, ò** en **ù**, uitgesproken als in de woorden *dag*, *bel*, *zin*, *pot* of *dom* en *dun*.
50. De *opene* klinkers zijn zeven in getal: **á** of **aa**, **é** of **ee**, **í** of **ie**, **ó** of **oo**, **ú** of **uu**, **eu** en **oe**, uitgesproken als in *jaar*, *leed*, *titel* of *zien*, *door*, *vuur*, *deur* en *goed*.
51. De *toonlooze* klinkers zijn twee in getal: **e** en **i**, uitgesproken als in de woorden *da**de**n*, *za**nd**ig*. De toonlooze **e** wordt somtijds door **ee** voorgesteld, namelijk in het lidwoord *een*; en de toonlooze **i** wordt in het achtervoegsel **-lijk** door **ij** voorgesteld.
52. Men wachte zich zorgvuldig de *toonlooze i* op dezelfde wijze als de *opene* uit te spreken. De **i** klinkt in *e**in**digen*, *zo**nd**igen* enz. geheel anders dan **te** in *lie**ge**n* en *bedrie**ge**n*.
53. De klinkers, die voorkomen in opene lettergrepen met den vollen of halven klemtoon, zijn altijd *open*; b. v. in *ja*, *ze**-**ven*, *ti**-**tel*, *oo**-**ren*, *nu*.
54. De klinker, die in eene toonlooze lettergreep voorkomt, is *toonloos*.
55. Er zijn twee soorten van *tweeklanken*: die der eerste soort eindigen op **i**, die der tweede op **u**, of eigenlijk op **oe**.
56. Er zijn zes tweeklanken, die op **i** eindigen, namelijk: **ai**, **aai**, **ei** of **ij**, **ooi**, **ui** en **oei**.
57. Er zijn vijf tweeklanken, die op **u** of **oe** eindigen, namelijk: **au**, **aau**, **eeu**, **ieu** en **eu**.
58. In sommige tweeklanken is de eerste klinker *gesloten*, namelijk in: **ái**, **áu**, **èi** of **ij**, **òu** en **ùí**; in de overige is hij *open*, namelijk in **aai**, **aau**, **eeu**, **ieu**, **ooi** en **oei**.
59. De **ie**, **eu** en **oe**, zijn geene *tweeklanken* (18), maar gewone *klinkers* (16), omdat zij in de uitspraak niet in twee bestand-

deelen kunnen opgelost worden. De **ieu** en **oef**, zijn daarom slechts twee, geene drie klanken.

60. De **y**, *ypsilon* of *grieksche i* genoemd, verschilt in klank niet van de gewone **i**, zooals blijkt uit de woorden *Egypte* en *Cyrus*, die als *egipte*, *cirus*, niet als *egeipte*, *ceirus* worden uitgesproken.
61. Men geeft aan de **y** (*ypsilon*) dikwijls, maar geheel ten onregte, den naam van *ij* of *ei*.
62. De **ij** met stippen is geen enkelvoudig letterteeken (9), maar een zamengesteld (10), dat in Holland denzelfden tweeklank aanduidt als **ei**, maar in andere provinciën den klank eener dubbele **i** of **ie** voorstelt. *Wijn*, *dijk* luiden in sommige provinciën als *wiin*, *diik*, of *wien*, *diek*.
63. De **e** en **o** bestonden oorspronkelijk in onze taal niet, maar zijn uit andere klinkers of uit tweeklanken ontstaan.
64. Er is tweederlei opene **e** en **o**: de *zachte* en de *scherpe*.
65. De **e** en **o** zijn *zacht*, wanneer zij uit andere *enkelvoudige klinkers* zijn ontstaan; zij zijn *scherp*, wanneer zij uit *tweeklanken* of *door zamentrekking van twee lettergrepen* ontstaan zijn.
66. De *zachte opene e* is ontstaan
  1. meestal uit **i**; b.v. in *schepen* van *ship*, *leden* van *lid*;
  2. dikwijls uit **a**; b.v. in *steden* van *stad*, *vegen* van *vagen*;
  3. enkele malen uit eene *zachte opene o*, b.v. in *knemel* uit *knokel*, *knokkel*.
67. De *scherpe opene e* is ontstaan
  1. doorgaans uit den tweeklank **ai**, die vooraf in **ei** overging; b.v. in *been* uit *bain*, *bein*;
  2. enkele malen uit den tweeklank **iu** (spreek uit: *ioe*), die anders doorgaans in **ie**, **u** of **ui** veranderd is; b.v. in *schief* van *skiuban* (schuiven).
  3. enkele malen door zamentrekking van twee lettergrepen; b.v. in *veeren*, uit *vederen*.
68. De *zachte opene o* is ontstaan
  1. doorgaans uit den verloren klinker **u** (spreek uit: *oe*); b.v. in *kogel*, hd. *Kugel* (spreek uit: *koegel*);
  2. enkele malen uit eene **w** (116), gevolgd door eenen klinker; b.v. in *komen*, uit *kwemen*.
69. De *scherpe opene o* is ontstaan

1. doorgaans uit den tweeklank **au**, die vooraf in **ou** overging ; b.v. in *boom*, van *bau-an*, *bouwen* ;
2. enkele malen uit **ai**, **ei**, b.v. in *boot* uit *bait*, *beit*.
3. enkele malen door zamentrekking van twee lettergrepen ; b.v. in *door* (van een ei) uit *doder*.

Uit §§ 64—69 vloeijen de meeste van de volgende regels voort :

70. 1. De opene **e** is *zacht* in woorden, waarnaast vormen van dezelfde of nagenoeg dezelfde beteekenis bestaan, in welke eene **a** of **i** voorkomt (66, ¹ en ²). Voorbeelden zijn : *vegen* — *vagen*, *degen* — *dagge*, *plegen* — *pligt*, *neef* — *nicht*. Uitgezonderd is *heet* — *hitte*.
71. 2. De opene **e** is *zacht* in sterke of ongelijkvloeiende werkwoorden (66, ¹ en ²), behalve in *heeten* en in het enkelvoud van den onvolmaakt verleden tijd der aantoonende wijs (67, ₁) van de werkwoorden, die vervoegd worden als *bijten*, *beet*, *beten*, *gebeten*. Voorbeelden zijn : *stelen*, *nemen*, *wegen*, *spreken*.
72. In het meervoud van den onvolm. verl. tijd der aantoonende wijs, in den geheelen onvolm. verl. tijd der aanvoegende wijs, en in het verl. deelwoord der werkwoorden, die vervoegd worden als *bijten*, is de **e** *zacht* (66, ¹ en ⁷⁴).
73. 3. De opene **e** is *zacht* in de woorden, afgeleid van sterke werkwoorden, die niet vervoegd worden als *bijten* ; b.v. in *spreker* van *spreken*, *stekel* van *steken*, *hevel* van *heffen*, *veer* (overtogt) van *varen* (66, ¹ en ²).
74. De werkwoorden, die vervoegd worden als *bijten*, hadden oorspronkelijk in het enkelvoud van den onvolmaakt verl. tijd **ai**, later **ei**, en kunnen daarom zowel afleidsels hebben met de scherpe als met de zachte **e**, (66, ¹ en 67, ¹) ; b. v. *leed*, *leelijk*, *beledigen* en *leden*, meervoud van *lid*, komen van *lijden* ; *bleek*, *bleeker* van *blijken*.
75. 4. De opene **e** is *zacht* in woorden, waarin zij met de *geslotene e* afwisselt (66, ¹ en ²) ; b.v. in *nevens* — *neffens*, *bevelen* van *bevel*, *bezie* — *bes*.
76. 5. De opene **e** is *zacht* in woorden, waarin ook wel **eu** gehoord wordt (66, ¹) ; b.v. in *zeven* — *zeuven*, *lenen* — *leunen*.
77. 6. De opene **e** wordt als *zacht* aangemerkt in het meervoud van *-heid* en in het hasterdachtervoegsel *-eren* ; b.v. in *waarheden*, *waarderen*.
78. 7. De opene **e** wordt als *zacht* aangemerkt in woorden, die uit

vreemde talen ontleend zijn; uitgezonderd in *leek*, lat. *laicus* (67, ¹) en in *thee* (83).

79. 8. De opene **e** is *zacht* in woorden, die in het hoogduitsch, friesch of engelsch eene geslotene **e** (66, ¹ en ²), eene geslotene of opene **i** of **ie** (66, ¹), of in het hoogduitsch of engelsch **a** (66, ²) hebben. Voorbeelden: *netel*, hd. *Nessel*; *zede*, hd. *Sitte*; *zege*, hoogd. *Sieg*; *lever*, eng. *liver*; *week* (zeven dagen), friesch *wike*; *lenig*, friesch *linig*.
80. 1. De opene **e** is *scherp* in woorden, waarnaast vormen bestaan, die dezelfde of nagenoeg dezelfde beteekenis hebben, in welke de tweeklank **ei** voorkomt (67, ¹); b.v. in *heel*, *heelen* — *heilzaam*; *kleen* — *klein*; *gereed* — *bereiden*. Uitgezonderd is het achtervoegsel *-heden* van *-heid* (77).
81. 2. De opene **e** (67, ²) is *scherp* in lettergrepen, die door zamentrekking ontstaan zijn; b.v. in *onweeren* van *onweder*, *streeken* van *stregelen*, *kwoelen* van *kwedelen*.
82. 3. De opene **e** wordt als *scherp* aangemerkt in het achtervoegsel *-eel*; b.v. in *kasteelen*.
83. 4. De opene **e** wordt als *scherp* aangemerkt in opene eenlettergrepige woorden, als *zee*, *vee*, *thee*. Uitgezonderd is het tuschenwerpsel *he*.
84. 5. De opene **e** is *scherp* in woorden, welke in het hoogduitsch **ai** of **ei**, (67, ¹) of in het engelsch **o** of **oa** (67, ¹) hebben. Voorbeelden: *wees*, hd. *Waise*; *been*, hd. *Bein*; *wreed*, eng. *wroth*; *beer* (varken), eng. *boar*.
85. 1. De opene **o** is *zacht* in sterke werkwoorden (68, ¹) met uitzondering van *loopen* en *stooten* (69, ¹) en het enkelvoud van den onvolmaakt verleden tijd der aantoonende wijs (69, ¹) van die, welke vervoegd worden als *gieten* en *buigen*. Voorbeelden: *wij wogen*, *zij schoren*, *genomen*.
86. In het meervoud van den onvolm. verl. tijd der aantoonende wijs en in den ganschen onvolmaakt verleden tijd der aanvoegende wijs van de werkwoorden als *gieten* en *buigen* is de **o** *zacht* (68, ¹ en 88).
87. 2. De opene **o** is *zacht* in de woorden, afgeleid van sterke werkwoorden (68, ¹); uitgezonderd die van *loopen* en *stooten* (69, ¹) en sommige van de werkwoorden als *gieten* en *buigen*.

88. De werkwoorden, die vervoegd worden als *gieten* en *buigen* hadden oorspronkelijk in het enkelvoud van den onvolmaakt verleden tijd **au**, later **ou**; zij kunnen dus zoowel afleidsels hebben met de scherpe als met de zachte **o**, b. v. *logen* (leugen) en *looehenen* van *liegen*; *stooten* en *sloten* (meerv. van *slot*) van *sluiten*.
89. 3. De opene **o** is *zacht* in woorden, waarin zij met de *geslotene* afwisselt (68, ¹), als in *holen* — *hol*, *sloten* — *slot*, *broze* — *bros*. Uitgezonderd zijn *koopēn* — *kocht*, *stooten* — *stotteren*, *loopen* — *bruiloft* (69, ¹).
90. 4. De opene **o** is *zacht* in woorden, waarin zij in de provincie Holland met **eu** afwisselt (68, ¹) als in *zoon* — *zeun*, *woning* — *weuning*.
- De provinciale tongvallen beslissen in dezen niets; men denke aan *doozen*, geldersch *deuzen*; *gelooven*, geld. *geleuven*.
91. 5. De opene **o** wordt als *zacht* aangemerkt in woorden van vreemden oorsprong, als *pool*, lat. *polus*; *mode*, fr. *mode*. Uitgezonderd zijn dezulke, waarin de **o** uit **au** is ontstaan, b. v. *poos*, lat. *pausa*.
- Zonder eenige geldige reden zondert men uit: *troon*, kroon en *toon* (in de muziek).
92. 6. De opene **o** is *zacht* in woorden, welke in het hoogduitsch **u** of **ü** (68, ¹) of de *geslotene* **o** of **ö** (68, ¹) en die in het engelsch **o** (68, ¹) hebben; als *noot*, hoogd. *Nusz*; *molen*, hoogd. *Mühle*; *vroom*, hoogd. *fromm*; *boren*, eng. *to bore*.
93. 1. De opene **o** is *scherp* in woorden, afgeleid van stammen, waarin **ou** voorkomt (69, ¹); als in *boom*, van *bouwen*; *vroolijk*, van het verouderde *troude* (vreugde).
94. 2. De opene **o** is *scherp* in woorden, afgeleid van werkwoorden als *bijēn* (65, 69, ² en 74); b.v. in *schoon* van *schijnen*, *strook* van *strieken*, *sloopen* van *slijpen* (hd. *schleifen*).
95. 3. De opene **o** is *scherp* in het achtervoegsel *-loos* (69, ¹) en in het woord *genoot* met zijne zamenstellingen (69, ¹); b.v. *goddeloos*, *dischgenoot*.
96. 4. De opene **o** is *scherp* in lettergrepen, die door zamentrekking ontstaan zijn (69, ³); b.v. in *door* (dooijer) uit *doder*, *bloohartig* — *bloodehartig*.
97. 5. De opene **o** is *scherp* in vreemde woorden, die in de oorspronkelijke taal **au** (69, ¹ en 91) hebben, als in *moor*, lat.

maurus; *kool*, lat. *caulis*; *poover*, fr. *pauvre*.

98. 6. De opene **o** wordt als *scherp* aangemerkt in opene eenlettergrepige woorden, als *zoo*, *stroom*, *vloot*. Uitgezonderd zijn de tusschenwerpsels *o* en *ho*.
99. 7. De opene **o** is *scherp* in woorden, welke in het hoogduitsch **au**, **äu** of **eu** (69, ¹), of in het engelsch of het friesch **ea** hebben (69, ¹). Voorbeelden zijn: *toom*, hd. *Zaum*; *droomen*, hd. *träumen*; *loochenen*, hd. *leugnen*; *stroom*, eng. *stream*; *sloot*, friesch *sleat*.
100. De tweeklanken, die door **ij** en **ei** worden voorgesteld, zijn van verschillenden oorsprong.
101. De tweeklank **ij** is ontstaan
1. uit eene opene **i**, en wordt daarom in sommige provinciën nog heden als zoodanig uitgesproken; b.v. in *mij* — *mi*, *zijn* — *ziin*;
  2. uit den latijnschen uitgang **-ia** en den franschen uitgang **-ie**; b.v. in *abdij*, l. *abbatia*; *galerij*, fr. *galerie*.
  3. uit eene latijnsche **e**, gevolgd door éénen enkelen medeklinker; b.v. in *mijt* (houtmijt), lat. *meta*; *krijt*, lat. *Creta*.
102. De tweeklank **ei** is ontstaan
1. uit den tweeklank **ai**; b.v. in *arbeiden*, goth. *arbaidjan*;
  2. uit *ag* en *eg*; b.v. in *lei* van *lage*, *zeide* van *zegde*;
  3. in vreemde woorden uit **a**; b.v. in *feilen*, l. *fallere*;
  4. voor den neusklank **m**, gevolgd door eenen anderen medeklinker, uit **e**, b.v. in *peinzen*, fr. *penser*.
  5. in woorden, die in het fransch **ai**, **oi**, **é** of **ée** hebben.
- Uit de voorgaande § § vloeijen de volgende regels voort:
103. 1. Met **ij** schrijft men de woorden, die in sommige provinciën met de opene **i** worden uitgesproken (101, ¹); b.v. *bijl* — *biil*, *zijl* (sluis) — *ziil*.
104. 2. Met **ij** schrijft men alle sterke werkwoorden (101, ¹) als *bijten*; uitgezonderd *scheiden* (102, ¹).
105. 3. Met **ij** schrijft men de achtervoegsels **-ij** (101, ²), **-ijn** (101, ¹) en **-ijs** (101, ¹); b.v. *bakkerij*, *schilderij*, *artsenij*; *azijn*, *dolfijn*, *paradijs*, *matrijs*.
- Uitgezonderd zijn: *hamei*, *palei*, *schalmei* en *rammeijen*; de persoonsnamen *labbei*, *klappei* en *lakkei*; vervolgens die, waarin

ei uit *ai*, *ée* (102, ¹) of *eg* (102, ²) ontstaan is, als *galei*, fr. *galée* en *galère*; *karwei* (werk), fr. *corvée*; *scharlei*, ohd. *scaralega*; *sacristein*, fr. *sacristain*; *paleis*, fr. *palais*.

Abdij en *akelei* volgen het lat. *abbatia* en *aquilegia*, niet het fransch *abbaye* en *ancolie*.

106. 4. Met **ij** schrijft men de vreemde woorden, die in de oorspronkelijke taal **i** hebben (101, ¹); als *lijn*, lat. *linea*; *karwij* (zaad), fr. *carvi*.
107. 5. Met **ij** schrijft men de woorden, die in het engelsch of friesch **i** hebben (101, ¹); als *pijp*, eng. *pipe*; *lijn* (touw), friesch *line*.
108. 1. Men schrijft met **ei** de woorden, welke met dien tweeklank uitgesproken worden in die provinciën, waar de **ij** als **i** luidt (102, ¹); b.v. *klein*, Overijs. *klein*.
109. 2. Men schrijft met **ei** de achtervoegsels *-heid* (102, ¹), *-lei* (102, ²) en *-teit* (102, ³); b.v. *waarheid*, *velerlei*, *majesteit*.
110. 3. Men schrijft met **ei** de woorden, waarin de tweeklank uit *ag* of *eg* ontstaan is (102, ²); b.v. *meid* — *maagd*, *lei* — *lage*, *zeil* — *zegel*.
111. 4. Men schrijft met **ei** de woorden, waarin de tweeklank zich ontwikkeld heeft uit eenen gesloten klinker vóór eene **m**, gevolgd door een vasten medeklinker (102, ⁴ en 119); b. v. *einde* — *ende*, *peinzen*, oudt. *pensen*.
112. 5. Men schrijft met **ei** de woorden van vreemden oorsprong, die in het fransch **ai**, **é** of **ée** (102, ¹ en ²), of in het latijn **a** (102, ³) hebben; b.v. *fontein*, fr. *fontaine*; *societeit*, fr. *société*; *livrei*, fr. *livrée*; *feilen*, lat. *fallere*.
Men zondert gewoonlyk uit *dozijn*, fr. *douzaine*, omdat dit woord in sommige provinciën met de opene **i** uitgesproken wordt: *doziin* (101, ¹).
113. 6. Men schrijft met **ei** de woorden, die in de verwante talen **ai** of **ei** hebben (102, ¹); waarbij echter het hedendaagsche of nieuwe hoogduitsch niet in aanmerking komt; b. v. *heide*, goth. *haiþki*.
114. Het nieuwhoogduitsch kan daarom niet in aanmerking komen, omdat het den tweeklank, die uit de opene **i** ontstaan is, insgelijks met **ei** schrijft; b.v. *rijk*, nhd. *reich*.

Derde Hoofdstuk.

OVER DE MEDEKLINKERS.

115. De medeklinkers worden in vier soorten verdeeld: in *halve klinkers*, *vloeiende letters*, *sisletters* en *vaste letters*.
116. De *halve klinkers* zijn de **j** en **w**. Men noemt ze aldus, omdat zij na verwant zijn aan de klinkers **i** en **oe** of **u**.
117. De *vloeiende letters* zijn de **l**, **m**, **n** en **r**. Zij komen voor in het woord *molemaar*.
118. De *sisletters* zijn de **s** en **z**.
119. De *vaste letters* worden verdeeld in *lip-*, *keel-* en *tongletters*. Zij zijn de volgende:
120. *Lipletters*: **b** en **p**, **v** en **f**;
121. *Keelletters*: **k**, **g** en **ch** of **h**;
122. *Tongletters*: **d** en **t**.
123. De **v** en **f**, **g**, **ch** en **h** worden ook *geblazens letters* genoemd.
124. De **ch** en de **h** zijn oorspronkelijk ééne en dezelfde letter, die met het letterteeken **h** geschreven, maar als **ch** uitgesproken werd, b.v. in *naht* = *nacht*. Later is de klank **ch** aan het begin van een echt Nederlandsch woord in den klank **h** overgegaan. — *Christus*, *chaos*, *chijl* zijn geene echt nederlandsche woorden.
125. Men noemt die medeklinkers *verwant*, die groote overeenkomst met elkander hebben, en alleen door de meerdere of mindere krachtaanwending in de uitspraak verschillen.
126. Er zijn vijf paren van *verwante medeklinkers*:
b en **p**, **v** en **f**, **g** en **ch**, **d** en **t**, **z** en **s**.
 De vijf voorgaande: **b**, **v**, **g**, **d** en **z**, zijn *zacht*; de vijf volgende: **p**, **f**, **ch**, **t** en **s**, zijn *scherp*.
127. De **k**, ofschoon thans alleen staande, geldt voor *scherp*, omdat zij vroeger de zachtere **g** naast zich had, toen deze letter nog als de friesche of fransche **g**, **gu**, in *grand*, *guerre* werd uitgesproken.
128. De halve klinkers: **j** en **w**, en de vloeiende letters: **l**, **m**, **n** en **r**, worden, even als de *eigenlijke zachte medeklinkers* (126): **b**, **v**, **g**, **d** en **z**, als *zacht* aangemerkt.

129. De *scherpe medeklinkers* zijn dus zes in getal: **p, f, k, ch, t** en **s**; zij worden gehoord in: *het kofschip*.
130. De medeklinkers, die aan het begin van een woord vóór den klinker of tweeklank staan, heeten *beginletters*; die, welke aan het einde achter den klinker of tweeklank staan, heeten *sluitletters*. De medeklinkers tusschen twee klinkers of tweeklanken in een zelfde afgeleid woord of middelwoord worden *tusschenletters* genoemd.
131. Wanneer er slechts ééne tusschenletter is, dan behoort zij tot de volgende lettergreep en wordt als *beginletter* aangemerkt; b.v. in *stoe-len*, *groot-er*, *a-dellijk*; niet *stoe-l-en*, *groot-er*, *aa-d-ellijk*.
132. Wanneer er twee tusschenletters zijn, dan behoort de eerste tot de voorgaande lettergreep en wordt als *sluitletter* beschouwd; terwijl de tweede tot de volgende lettergreep behoort en als *beginletter* aangemerkt wordt; b.v. in *zan-dig*, *bee-l-den*, *kas-ten*, *naas-te*, *mees-ter*, *luis-ter* — niet *zand-ig*, *beeld-en* enz.
133. Uitgezonderd zijn de uitgang-*ste* van den overtreffenden trap, en het afleidingsachtervoegsel-*ster* b.v. in *lui-ste*, *mooi-ste*, *naai-ster*, *vrij-ster*, niet *luis-te*, *moois-te*, *naais-ter*, *vrijs-ter*. Doch van *na* komt *naas-te*, niet *na-ste*.
134. Wanneer er meer dan twee tusschenletters zijn, zoo behoort ten minste ééne tot de voorgaande lettergreep, terwijl tot de volgende alleen die behooren, waarmede eene lettergreep kan beginnen; b.v. *vor-sten*, *groot-sche*, *koort-sen*; *hard-ste*.
135. In kennelijk *zamengestelde woorden* blijft iedere letter in het woord, waartoe zij behoort; b. v. in *eer-ambt*, *meis-eed*, *kwa-baal*, *een-oogig*, *be-dwelmen*, *ge-dragen*; niet *ee-rambt*, *meis-eed*, *kwa-baal*, *ee-noogig*, *be-d-welmen* *ged-ragem*. Dit heeft ook plaats bij het achtervoegsel *-achtig*, b. v. *aap-achtig* niet *a-achtig*. Is de samenstelling van een woord niet duidelijk kenbaar, dan wordt het woord als *niet zamengesteld* beschouwd; b. v. *we-reld* niet *weer-eld*, *amb-ten* niet *am-bten*.
136. Niet alle medeklinkers worden altijd en overal even *duidelijk* en geheel *zuiver* uitgesproken; de plaats waarop, en andere letters, waarbij zij staan, hebben dikwijls eenen aanmerkelijken

invloed op de uitspraak. Zoo luiden; b. v. *hoofdddeel*, *adeUijk* geheel of bijna als *hoofdēel*, *adeUijk*; — *ik le g*, *he b*, *baad* bijna als *ik le ch*, *he p*, *baat*.

137. Wanneer een medeklinker verdubbeld, of verschillende medeklinkers hijsengevoegd worden, dan krijgt alleen de laatste zijnen vollen eiſch, en worden de voorgaande minder *duidelijk* uitgesproken. Vergelijk *val* met *val len*, *bed* met *bedden*, *paar* met *paarden*.

138. De *keelletters*, behalve de *k*, zijn in sommige gevallen geheel of bijna *stom*; dat is: zij worden in sommige woorden in het geheel niet of nauwelijks hoorbaar uitgesproken.

139. De *h* is *stom* achter de *t* in *thans* en *althans*.

140. De *ch* is *stom* achter de *s* in het midden en aan het einde der woorden; b. v. *viſch*, *menſchen*, *valschaard* worden uitgesproken als *vis*, *mensen*, *valsaard*.

141. De *g* is *nagenoeg stom* achter de *n* in het midden en aan het einde der woorden; b. v. in *bang*, *ban ger*, *bengel*.

142. De *ch* en *g* zijn natuurlijk niet *stom*, wanneer de *sch* slechts toevallig tusſchenletter wordt, en de *g* slechts toevallig achter de *n* komt; b. v. in *veer-schuit*, *in-gang*. Zie § 135.

143. Alleen de *j* en *w*, de *l*, *m* en *r*, de *s* en de *ſcherpe vaste medeklinkers* (126) worden altijd en overal *zuiver* uitgesproken.

144. Alle *beginletters* worden *zuiver* uitgesproken, uitgezonderd de *v* en *z* in de woorden *veertig*, *viſtig*, *zeſtig*, *zeventig* en *zamen*, waarin zij als *f* en *s* luiden.

145. De *n* nadert voor de *b*, *p* en *m* tot de *m*; verkrijgt vóór *k* en de bijna stomme *g* eenen geheel eigenaardigen klank, en wordt als ſluitletter achter de toonlooze *e* bijna *stom*; b. v. in *aanbeeld*, *implanten*, *onmogelijk*, — *denken*, *brengen*.

146. De *eigenlijke zachte medeklinkers* (126) worden, wanneer zij als ſluitletters gebezigd worden, of vóór de *s* of *t* komen, *verſcherpt*, zoodat de *b* tot de *p*, de *g* tot de *ch*, de *d* tot de *t*, de *v* tot de *f* en de *z* tot de *s* nadert. De *f* en *s* treden in dit geval in de plaats der *v* en *z*. Voorbeelden: *ambt*, *knods*, *ligt*, *droogst*, *tob*, *hend*, *laag*, *lieſ* voor *liev*, *huis* voor *huiz*.

147. Er is dus tweederlei *f* en *s*: de *echte f* en *s* en de *onechte*, die in de plaats der *v* en *z* komen.

148. De **v** en **z** komen alleen voor aan het begin eener lettergreep; b.v. in *vuur*, *ziek*, *be-ven*, *vree-zen*; aan het einde eener lettergreep gaan zij in de onechte **f** en **s** over; b.v. *bleef*, *vrees*.
149. De onechte **f** en **s** blijven steeds *zachte medeklinkers*, gelijk blijkt uit den onvolmaakt verleden tijd der zwakke of gelijkvloeiende werkwoorden; men zegt b. v. *leefde* van *leven* en *vreesde* van *vreezen*, niet *leefte*, *vreesste*, zoo als scherpe medeklinkers zouden vereischen.
150. De **c**, **q**, **x** en **y** noemt men wel eens *vreemde letters*, omdat zij behalve in eenige oude Nederlandsche familienamen, als *Huydecoper*, *Six*, *Clercq* alleen in woorden van vreemden oorsprong gebezigd worden.
151. De **c** duidt vóór **e**, **eu**, **i**, en **y** denzelfden letterklank aan als de **s**; voor **a**, **o**, **u** en de medeklinkers, denzelfden als de **k**.
152. De **q** wordt aan het begin of in het midden van een woord altijd door **u** gevolgd, en heeft dan met de **u** de waarde van **kw**. De **x** vertegenwoordigt **ks**.
-

TWEEDE AFDEELING.

DE SPELLING.

Eerste Hoofdstuk.

OVER DE GRONDBEGINSELEN DER SPELLING.

- 153.** De Spelling is dat gedeelte der Spraakkunst, hetwelk de regels bevat, die bij het schrijven de keus der letterteekens bepalen, wanneer de uitspraak ontoereikend is.
- 154.** De uitspraak is in drie gevallen ontoereikend om te doen weten, hoe men schrijven moet:
1. Wanneer er stomme letters (138—140) in de woorden voorkomen;
  2. Wanneer een letterklank door meer dan één letterteeken kan voorgesteld worden (50, 56 en 60);
  3. Wanneer de uitspraak, hetzij aan het einde eener lettergreep (146), hetzij bij het zamenkomen van verscheidene medeklinkers (146) onduidelijk is.
- 155.** De spelling moet dus regels geven voor het bezigen der *stomme* en der *gelijkluidende letterteekens*, der *sluitletters*, *dubbele letters* en *letterverbindingen*.
- 156.** De spelregels berusten deels op *algemeene*, deels op *bijzondere* grondbeginselen.
- 157.** De *algemeene* grondbeginselen vloeijen voort uit de *natuur* en het *doel* van het schrijven, en zijn in meerdere of mindere mate voor alle talen geldig.
- 158.** *Schrijven* is door *letterteekens* aanduiden, welke *letterklanken* men in het spreken achtereenvolgens moet voortbrengen.
- 159.** Het schrijven bereikt zijn *doel*, wanneer de lezer uit het schrift gemakkelijk en met zekerheid kan opmaken, welk woord de schrijver heeft willen voorstellen.
- 160.** Het spreken maakt den *grondslag*, het verstaan worden het *doel* van het schrijven uit.

- 161.** Niet alle menschen spreken even goed en duidelijk; welopgevoede lieden spreken doorgaans beter dan minder bevoorregte. Men noemt de wijze, waarop beschaafde lieden spreken, de *beschaafde uitspraak*.
- 162.** Sommige menschen kunnen eenige letters òf in het geheel niet, òf slechts gebrekkig uitspreken. Iemand, die alle letters behoorlijk uitspreekt, heeft eene *zuivere uitspraak*. Het is natuurlijk, dat men zich in het schrijven niet moet rigten naar eene *onbeschaafde* en *gebrekkige* uitspraak.
- 163.** De eerste grondregel voor de spelling is die der zoogenoemde *beschaafde uitspraak*, welke aldus luidt:
- 164.** I. a) Duid in het schrijven van een woord iederen letterklank, die in eene beschaafde en zuivere uitspraak gehoord wordt, door het daarvoor vastgestelde letterteeken aan; en
b) kies, wanneer de uitspraak uit haren aard onduidelijk is (143—146), het naastbijkomende letterteeken.
- 165.** De strenge toepassing van den eersten grondregel is niet altijd voldoende en kan zelfs hinderlijk zijn voor de onderkenning van het woord, dat men wil voorstellen.

Voorbeelden. Aan den eersten grondregel is voldaan, wanneer men *rei*, *vijlen*, *sloten* en *helen* schrijft, ofschoon men *rij*, *veilen*, *slooten* en *heelen* kan bedoelen. De regel leidt er toe, dat men schrijft *kindsheid*, *hoofdeel*, *mistap*, *poddeksel*, wanneer men *kindschheid*, *hoofd-deel*, *mis-stap*, *pot-deksel* wil voorstellen.

- 166.** De duidelijkheid wordt bevorderd, wanneer de schrijver zorgt:
1. dat de lezer de stamwoorden, zoo veel doenlijk is, onder denzelfden vorm voor oogen krijgt, waaronder hij ze ook elders aantreft;
  - 167.** 2. dat uit den vorm der *afgeleide* woorden blijkt, van welk *grondwoord* zij gevormd zijn, indien namelijk dit grondwoord op zich zelf nog in de taal in gebruik is en dan dezelfde beteekenis heeft als in het afgeleide woord;
  - 168.** 3. dat in zamengestelde woorden, de vorm der deelen zooveel mogelijk onverminkt blijft, indien die deelen op zich zelve nog als woorden in de taal bestaan en dan dezelfde beteekenis hebben als in de samenstelling.

Men schrijft om deze redenen *wand*, *dog*, *groot*, *vlug*, omdat dezelfde woorden, verbogen zijnde, met *d* en *g* voorkomen (166): *wanden*, *doggen*, *goede*, *vlugge*. Men schrijft *vijlsel* en *kindmenheid* om aan te duiden, dat deze woorden van *vijlen* en *kindsch*, niet van *veilen* en *kind* gevormd zijn (167).

- 169.** De duidelijkheid wordt niet bevorderd, wanneer men in afgeleide en zamengestelde woorden aan de grondwoorden den oorspronkelijken vorm geeft, indien de *uitspraak* zich stellig daartegen verzet, of indien het grondwoord in de taal niet meer op zich zelf bestaat, of buiten de afleiding of samenstelling eene geheel andere beteekenis heeft.

Voorbeelden. Het zou voor de duidelijkheid nadeelig zijn, indien men

andacht, verknoopt, geroept, weeraude, duidsch, andwaarden, bacalauri schreef, in plaats van *ambt, verknocht, gerucht, wereld, duitsch, antwoorden, bakelaar*.

170. De tweede grondregel der spelling is die der *afleiding* welke aldus luidt:
171. II. Rigt u in het schrijven naar de klaarblijkelijke *afleiding*, indien de *uitspraak* zich niet stellig daartegen verzet.
172. Ofschoon het niet opvolgen van dezen regel het schrift niet volstrekt onverstaanbaar maakt, daar de beteekenis van een woord doorgaans uit den samenhang zal blijken, zoo is de veronachtzaming der blijkbare afleiding altijd stuitend en hinderlijk voor de vlugge opvatting van den zin des woords.
173. Soms tijds is door misverstand of uit eene onbekende oorzaak eene schrijfwijze in zwang geraakt, die strijdig is met andere regels en op geene redelijke gronden rust. Volgt men echter, die algemeen gebruikelijke spelling niet, dan wordt men niet begrepen of voor een zonderling gehouden. Zoo schrijft men *noë*, *vijslig*, *nestig*, ofschoon de uitspraak *noeh*, *fijslig*, *nestig* vordert.
174. De derde grondregel der spelling is die van het zoogenaamde *gebruik*, welke aldus luidt:
175. III. Rigt u in het schrijven naar het heerschende *gebruik*, of naar die wijze van handelen, die door kiesche schrijvers eenparig gevolgd wordt, ook wanneer zij tegen de afleiding aandruist of door de uitspraak niet gebiedend gevorderd wordt.
176. Het is natuurlijk, dat men het *gebruik* niet moet volgen, wanneer het tot misverstand en verkeerde gevolgtrekking aanleiding geeft.
177. Behalve van de drie vermelde grondregels maakt men nog gewag van eenen vierden, dien men den regel der *welluidendheid* noemt, en welke eischen zou, dat men soms tijds strijdig met de *afleiding* letters invoegde of weglief. Wel beschouwd echter, ligt deze regel in dien der *beschaafde uitspraak* opgesloten.
178. De *bijzondere grondbeginselen* onzer spelling vloeijen voort uit den bijzonderen aard onzer taal of berusten op aangenomen gewoonten.
 Zoo is het een uitvloeisel onzer eigenaardige uitspraak, dat wij eene *j* en *w* invoegen in *bloeiën* en *bouwen*; en het is eene willekeurige aangenomen gewoonte, dat wij de *open* klinkers soms tijds door verdabbeling voorstellen; b.v. in *daad*, *leem*: de Duitschers schrijven: *blüh-en*, *bau-en*, *That*, *Lehm*.
179. De bijzondere grondbeginsels zijn de volgende:
 In eene *toonloze lettergreep* is de klinker altijd *toonloos*. Een *toonloze* klinker behoeft daarom geene opzettelijke onderscheiding.

180. Men stelt, waar zulks noodig is, den *open* klinker door verdubbeling van het letterteeken voor.

Daarom bezigt men in *geslotene* lettergrepen met *opene* klinkers de zamengestelde letterteekens *aa*, *ee*, enz.

181. In eene *opene* lettergreep met den vollen of den halven klemtoon (24) is de klinker altijd *open*.

Daarom behoeft een *open* klinker, descherpe *e* en *o* uitgezonderd, in *open* lettergrepen niet verdubbeld te worden.

182. Eene enkele sluitletter gaat tot de volgende lettergreep over, wanneer het woord verlengd wordt door eene lettergreep, die met eenen klinker begint (181); de voorgaande lettergreep wordt dan *open*. Dit heeft niet plaats bij zamenstellingen en bij het achtervoegsel *-achtig*.

Daarom treedt het eenvoudige letterteeken in de plaats van het zamengestelde, indien de klinker in de voorgaande lettergreep *open* is; b. v. in *daad* — *da-den*, *beet* — *be-ten*. Daarom ook moet de sluitletter verdubbeld worden, indien de klinker *gesloten* is; b. v. in *baal* — *baallen*, *maam* — *maammen*.

183. Zijn er meer dan ééne sluitletter, dan blijft, als het woord verlengd wordt, ten minste de eerste tot de voorgaande lettergreep behooren. (182 en 183).

Daarom wordt in zulke gevallen het dubbele letterteeken der *opene* klinkers behouden; b. v. in *paard* — *paarden*.

184. Het Nederlandsch tracht, zooveel doenlijk is, den verschillenden oorsprong der klinkers en tweeklanken in de spelling aan te duiden.

Daarom behoudt men de dubbele letterteekens *ee* en *oo* in *opene* lettergrepen, wanneer de *e* en *o* *scherp* zijn; daarom onderscheidt men steeds *ei* en *ij*, *i* en *y*.

185. De Nederlanders spreken de *v* en *z* aan het begin van een woord zoo zacht uit, dat zij deze letterteekens ongeschikt oordeelen om den verscherpten klank der *v* en *z* aan het einde eener lettergreep voor te stellen. (146 en 148).

Daarom schrijft men b. v. *lief* en *hulm* in tegenspraak met den regel der afleiding. (146, 148, 164 b en 166).

186. Wanneer lettergrepen, die op *u* of op eenen tweeklank eindigen, door eenen klinker gevolgd worden, dan ontstaat, behalve in zamenstellingen, in de uitspraak van zelf eene *j* of eene *w*.

Daarom schrijft men *uwe*, *vrouwen*, *boeien*.

187. Het Nederlandsch schrijft in *stamwoorden* en *afgeleide woorden* geene letters, die in de uitspraak *volstrekt niet* gehoord worden, al mogt de oudere vorm of de afleiding zulks medebrengen. Uitgezonderd zijn de *eh* achter de *s* (140) en de *h* in *thans* en *althans*. (139).

Men verdubbelt daarom niet noodeloos de medeklinkers achters *open* klinkers of achter tweeklanken. Men schrijft b. v. niet *huisselijk*, *prijnselijk*, *oeffenen*.

Tweede Hoofdstuk.

ALGEMEENE REGELS VOOR HET GEBRUIK DER KLINKERS.

- 188. I.** Een *toonlooze* klinker wordt door **e** voorgesteld, b. v. in *dad***e**n, *verzege**e**n; behalve in de achtervoegsels **-ig**, **-ing**, **-ik** en **-is** en in het achtervoegsel **-lijk**. Ook in *kie***u**t en *dim***i**t, gr. *dimitos*, gebruikt men de **i**.*
- In de voornaamwoorden *mijn* en *zijn*, en in het lidwoord *een*, wanneer deze toonloos zijn, wordt de klank der toonlooze **e** door **ij** en **ee** voorgesteld.
- 189. II.** *Gesloten* klinkers worden nooit verdubbeld.
- 190. III.** De *opene* **i** wordt in echt nederlandsche woorden, zoowel in *opene* als in *geslotene* lettergrepen, door **ie** voorgesteld, behalve in het achtervoegsel **-isch**. Men schrijft dus *dier*, *die*-**n**e*n*; maar *wettisch*.
- 191. IV.** *Open* klinkers worden in *geslotene* lettergrepen altijd verdubbeld; uitgezonderd de **i**, **y**, **eu** en **oe**, en de **u** vóór de **w**. Men schrijft dus *jaar*, *eed*, *moord*, *cuur*; maar *zien*, *prosellet*, *beuk*, *boek*, *schaduw*.
- 192. V.** De *opene* **a**, **u**, **y**, **eu** en **oe** en de *zachte opene* **e** en **o** worden in *opene* lettergrepen niet verdubbeld. Men schrijft dus *a*-**p**e*n*, *u*-**r**e*n*, *Cy*-**r**us, *beu*-**k**e*n*, *stoe*-**l**e*n*, *le*-**v**e*n*, *zo*-**n**e*n*.
- 193. VI.** De *scherpe opene* **e** en **o** worden altijd verdubbeld, ook in *opene* lettergrepen. Men schrijft daarom *bee*-**n**e*n*, *boo*-**n**e*n*.
- 194. VII.** Men gebruikt de grieksche **y** in sommige oude nederlandsche eigennamen en in woorden van griekschen oorsprong, behalve wanneer deze in *geslotene* lettergrepen den *open* klank hebben; in het laatste geval gebruikt men **ie** (190). Men schrijft daarom *Huy***de**coper, *syn***o**de, *sys***t**ema; maar *sym***o**n*ie*m, *prose***l**iet, niet *syn***o**n*y*m, *prose***l**yt.

195. Men mag het zamengestelde letterteeken **ij** niet gebruiken, waar eene enkele **i** toereikend zou zijn; men schrijve dus niet *Leijden*, *Huijgens*, maar *Leiden* of *Leiden* en *Huygens* of *Huigens*.

Derde Hoofdstuk.

ALGEMEENE REGELS VOOR HET GEBRUIK DER MEDEKLINKERS.

196. I. Men bezigt als *beginletters*, die medeklinkers, die in de uitspraak gehoord worden (164); behalve in *veertig*, *vijftig*, *zestig*, *zeventig* en *zamen*, welke woorden met **v** en **z**, niet met **f** en **s** geschreven worden (167 en 175).
197. II. Men bezigt in *verbuigbare* woorden als *sluitletters* die medeklinkers, die in de uitspraak gehoord worden, wanneer men men de woorden verbuigt (166). Uitzonderingen maken de **v** en **z**, die door de *onechte f* en *s* vervangen worden (164, b), alsmede de **j** (198). Men schrijft b.v. *schub*, *daad*, *droog* met **b**, **d** en **g**, omdat men *schubben*, *daaden*, *drogger* zegt.
198. III. Wanneer de woorden, die op **u** of op eenen tweeklank uitgaan, verbogen worden, dan spreekt men tusschen de twee lettergrepen eene **w** of eene **j** uit (186); de **w** wordt als sluitletter altijd geschreven, ook wanneer het woord onverbogen blijft (175), de **j** alleen, wanneer het werkelijk verbogen wordt. (175). Voorbeelden: *uoe* — *uoe*, *dauw* — *dawen*, *boei* — *boeijen*, *ei* — *eijeren*.
- Uitgezonderd is de tweeklank **ij**, waarachter geene **j** ingevoegd wordt (175). Voorbeelden: *vrij* — *vrije*, *vrijer*, *bakkerij* — *bakkerijen*; niet *vrijje*, *bakkerijjen*.
199. IV. Men bezigt in *onverbuigbare* woorden als *sluitletters* die medeklinkers, die in de uitspraak gehoord worden, en kiest van de sisletters en vaste letters de *scherpe* (164 b) behalve in *nog* (tot hiertoe, daarenboven) (175). Voorbeelden: *niet*, *ooit*, *op*, *doch* (maar), *noch* (en niet), *voort*, *sedert*, *pas*.
200. V. De *onverbuigbare* woorden op **u** nemen de **w** niet als sluit-

letter achter zich (175); b. v. *u*, *nu*, *au*; evenmin *hou*, zamen-trekking van *houde*.

201. Men schrijft eene stomme **ch** achter de **s**

1. aan het einde van bijvoegelijke naamwoorden, als *valsch*, *trotsch*, (171 en 175) met uitzondering van:

Bits, *spits* en *boos*,

Paars, *broos* en *loos*,

Wars, *dwars* en *voos*;

2. aan het einde van alle woorden, die in het hoogduitsch op **sch** eindigen (171), alsmede in *tusschen* (171).

Deze **ch** blijft, wanneer het woord afleidings- of buigingsuitgangen bekamt (171); behalve in *vleessen* en *vleesig* van *vleesch* (164).

202. VII. Men schrijft eene stomme **h** achter de **t** in *thans* en *althans*, nit *te hande* en *al te hande* (171); doch niet in *nogtans*, uit *nog dan* (171).

203. VIII. *Tusschenletters* worden achter geslotene klinkers verdubbeld (131, 132 en 181); b. v. in *bakken*, *bekken*, *bikken*.

204. IX. *Tusschenletters* worden in drie gevallen niet verdubbeld:

1. niet, achter *open klinkers* en *tweeklanken* (186). Men schrijft dus *geesselen*, *prijsselijk*, *oefenen*; niet *geessselen*, *prijssselijk*, *oeffenen*;

2. niet, achter *toonlooze klinkers* (179), behalve in het achtervoegsel **-is**. Men schrijft dus *engellen*, *beteren*, *perziken*; niet *engellen*, *beterren*, *perzikken*, maar *vonnissen* (132, 133, 183);

3. niet, wanneer er *twee* of *meer* tusschenletters zijn, als in *mas-sen*, *vors-sen* (183).

205. X. De **ch** (12 en 10) en de **sch** als tusschenletter (140) vertegenwoordigen slechts ondeelbare letterklanken, en hebben dus na geslotene klinkers verdubbeling noodig (203).

206. XI. Men verdubbelt de **ch** door voorvoeging van **g** (175), en de **sch** door voorvoeging van **s** (175); b. v. *lagchen*, *visschen*.

207. XII. Wanneer de **d** in het midden of aan het einde van een woord voorafgegaan wordt door eene vaste letter of eene sisletter, dan is deze steeds *zacht*, uitgezonderd in *vonnisse*, *gevonnisd* (164, b), van *vonnissen*. Voorbeelden: *behebd*, *bezorgd*, *jeugdijg*, *besteedde*, *beleeft*, (van *leven*), *beveesd* (van *vreesen*).

208. XIII. Wanneer de **t** in het midden of aan het einde van een

woord door eene vaste letter of eene sisletter wordt voorafgegaan, dan is deze steeds *scherp* (164 b), indien de afleiding niet klaarblijkelijk eene *zachte* vereischt (171 en 167).

Voorbeelden, *bruiloft*, *kracht*, *nacht*, *lielst* (niet donker), *haastie*, *onverhoopt*, *liet*, *kwaet*; — doch *jagt*, *klagt*, *dragt* van *jagen*, *kla-gen*, *dragen*.

Men zondert uit: *ligt* (het tegenovergestelde van *zwaar*) en zonder eenige geldige reden: *regt* (175).

209. XIV. Wanneer de *s* in het midden of aan het einde van een woord door eene vaste letter wordt voorafgegaan, dan is deze steeds *scherp* (164 b), tenzij de afleiding klaarblijkelijk de *zachte* vereischt (171 en 167).

Voorbeelden: *scherts*, *guts* en *gutsen* van *gielen*; *rots* (*roete*), *koets* (*couche*), *plaats* (*place*), *rantsoen* (*rançon*); — doch *knods* van *knodde*, *sinds* om *sedert*, *gids* van fr. *guide*, *loods* van *loge*.

Vierde Hoofdstuk.

ALGEMEENE REGELS VOOR DE VERANDERINGEN, DIE DE STAMMEN BIJ DE VERBUIGING EN AFLEIDING ONDERGAAN.

210. Bij de verbuiging en afleiding hebben twee gevallen plaats; of de stam blijft *onveranderd*, of de stam *ondergaat* aan het einde verschillende *veranderingen*.
211. Het al of niet veranderen van eenen stam in de verbuiging en afleiding hangt af van den aard der uitgangen en achtervoegsels, die aan den stam gehecht worden.
212. Er zijn twee hoofdsorten van buigingsuitgangen en afleidingsachtervoegsels.
213. De buigingsuitgangen en afleidingsachtervoegsels der *eerste hoofdsort* bestaan uit éénen of meer medeklinkers, of uit eene lettergreep, die met eenen medeklinker begint; als *-d*, *-st*, *-de*, *-baar*.

214. De buigingsuitgangen en afleidingsachtervoegsels der *tweede hoofdsoort* zijn lettergrepen, die uit eenen klinker of eenen tweeklink bestaan, of met eenen klinker beginnen; b.v. *-e*, *-ij*, *-is*.
215. Eenige uitgangen en achtervoegsels gaan soms uit de eene hoofdsoort in de andere over, wanneer zij eenen medeklinker of eenen klinker vóór zich nemen, die noch tot den stam, noch tot den uitgang of het achtervoegsel behoort.

Voorbeelden: Het achtervoegsel *-er*, dat tot de tweede hoofdsoort behoort, treedt over in de eerste, wanneer het eene *-d* vóór zich neemt, b.v. in *vijfderhande*, *twaafterlei*, niet *vijderhande*, *twaallderlei* (218 en 217). De uitgang *-ling*, die tot de eerste hoofdsoort behoort, gaat over tot de tweede, wanneer hij eene toonlooze *-e* voor zich neemt; b. v. in *hoveling*, niet *hosing* (217 en 218).

216. Een stam ondergaat in de verbuiging en afleiding in den regel *geene verandering*, wanneer hij een uitgang of een achtervoegsel der *eerste hoofdsoort* achter zich neemt.
217. Een stam, waaraan een uitgang of achtervoegsel der *eerste hoofdsoort* gehecht wordt, kan op alle letters eindigen, behalve op *v*, *z* en *j* (198). De plaats der *v* en *z* wordt vervangen door de onechte *f* en *s* (147).
218. Een stam ondergaat bij de aanhechting van eenen uitgang of een achtervoegsel der *tweede hoofdsoort* de volgende veranderingen:
1. De onechte *f* en *s* veranderen in *v* en *z*; b. v. in *boeven*, *levend*, *huiss*, *lewing*, van de stammen *boef*, *leef*, *huis*, *lees*, voor *boew*, *leew*, *huis*, *leew*.
  2. Indien de stam eindigt op éenen medeklinker, voorafgegaan door eenen dubbelen klinker, dan treedt de enkelvoudige klinker in de plaats van den zamengestelden (182 en 192), uitgezonderd bij de *scherpe e* en *o* (193); b. v. in *maten*, *maker*, *geer*, *bazin*, *vuren*, van *maat*, *maak*, *vuur*, *geef*, *baas*.
  3. Indien de stam eenen gesloten klinker heeft en op slechts éenen medeklinker eindigt, dan wordt de medeklinker verdubbeld (203); b. v. in *ballen*, *dikke*, *drukker*, *stellaadje*. Zoo ook de *s* achter de toonlooze *l*, b. v. in *vonnissen*.
  4. Wanneer de stam eindigt op eenen tweeklink der *eerste soort* (55 en 56), dan wordt eene *-j* ingevoegd, behalve achter

ij; b. v. in *bui-f-en*, *fraai-f-er*, *lui-f-aard*, *maai-f-er*; doch niet in *vrij-e*, *vrij-er*.

222. 5. Wanneer de stam eindigt op de toonlooze **e** of op het achtervoegsel **-ie**, dan wordt de **e** afgeworpen.
 Voorbeelden: *blijd-er*, *verblijd-en* van *blijde*; *zond-aar*, *blood-aard*, *ellend-ig*, van *zonde*, *bloode*, *ellende*; *trali-ën*, *oli-ën*, *meni-ën*, van *tralie*, *olie*, *menie*.
223. De stam ondergaat bij de aanhechting der uitgangen en achtervoegsels van de tweede hoofdsoort geene verandering, wanneer hij uitgaat op twee of meer medeklinkers, of op éenen medeklinker, voorafgegaan door eenen toonloozen klinker, eenen tweeklank, of **ie**, **eu** of **oe**; b. v. in *harder*, *vorst-en*, *gord-el*, *engel-en*, *perzik-en*, *verheerlijk-ing*, *zandig-e*, *twin-en*, *ziel-en*, *niet-en*, *beuk-en*, *boek-en*.
224. Wanneer een woord twee stammen heeft, dan worden de uitgangen en achtervoegsels der eerste soort in den regel aan korte, die der tweede aan lange stammen gehecht (38); vergelijk b. v. *God-s* met *Gód-e*, *hóf-s* met *hóv-en*, *gróf-st* met *gróv-er*.

Vijfde Hoofdstuk.

BIJZONDERE REGELS VOOR DE VERBUIGING.

225. De buigingsuitgangen der eerste soort zijn
1. de meervoudsuitgang **-s**; b. v. in *vaders*, *lepels*;
  2. de naamvalsuitgang **-s**, b. v. in *dezes mans*;
  3. de uitgang van den overtreffenden trap: **-st**, b. v. in *hoogst*, *grofst*;
  4. de persoonsuitgangen **-t** en **-n**, b. v. in *(hij) loopt*, *(wij) hoorde-n*, *(gij) hoorde-t*, *(opdat wij) loope-n*;
  5. de tijdsuitgang: **-de**, en zijne bijvormen **-te** en **-t**, b. v. in *hoor-de*, *hoop-te*, *zoch-t*.
226. De buigingsuitgangen der eerste soort worden in den regel achter den onveranderden, bij voorkeur korten stam gevoegd (38) met inachtneming der volgende bijzonderheden:

1. Wanneer de stam op **a** eindigt, b. v. *ra*, *ga*, *sta*, dan wordt de **a** verdubbeld, behalve bij eigennamen; b. v. in *raa's*, *s'laat*, *gaan*.
227. 2. Eigennamen, die in opene klinkers uitgaan, verdubbelen die klinkers niet, maar plaatsen een afkappingsteeken (') vóór de **s** van het meervoud en van den tweeden naamval; b. v. *Maria's*, *Hebe's*, *Rinaldini's*.
228. 3. De **s** van den tweeden naamval wordt achter woorden, op eenen sisklank uitgaande, weggelaten en door het afkappingsteeken vervangen, b. v. *Jezus' geboorte*, *Marnix' psalmberijming*.
229. 4. De uitgang **-s** van den tweeden naamval neemt eene toonlooze **e** voor zich, en gaat daardoor in de *tweede* soort over, achter stammen, die op eenen sisklank of op **st** eindigen; b. v. in *huiz-es*, *vleesch-es*, *geest-es*.
230. 5. De tijdsuitgang: **-de** verandert in **-te** achter de scherpe medeklinkers (129), b. v. in *hoop-te*, *straf-te*, *juich-te*, *maak-te*, *mis-te*; doch niet achter de onechte **f** en **s** (147 en 149); b. v. in *lief-de* en *vrees-de*; van *leven*; *vreeën*.
De **sch** geldt hier voor eene echte **s**; b. v. in *wisch-te*, *wasch-te*.
231. 6. De **-t** van den tweeden persoon verkiest in den onvolmaakt verleden tijd eenen *langen* stam, in strijd met de overige uitgangen der eerste soort; b. v. (*gij*) *gaaft*, *laast*, *naamt*, *braakt*; niet (*gij*) *gaft*, *last*, *naamt*, *braakt*.
232. 7. De persoonsuitgang **-t** blijft achterwege, wanneer de stam reeds op **t** eindigt; b. v. in (*hij* en *gij*) *eet*, *haat*, niet *eet t*, *haat-t*.
233. Onregelmatigheden:
  1. De naamvalsuitgang **-s**, neemt in *die-m-s* en *wie-m-s*, eene **n** voor zich.
  2. In *zeide* en *leide* (van *liggen*) is de **g** van den stam in **l**, in *wist*, *moest* (voor *wist-te*, *moest-te*) is de **t** van den stam in **s** overgegaan.
  3. De tijdsuitgang **-de** is tot **-t** verkort, met gelijktijdige verminking van den stam, in de onregelmatige werkwoorden: *bragt*, voor *brug-de* uit *breng-de*; *dacht*, voor *dak-de* uit *denk-te*;

docht voor *dok-te* uit *dunk-de*; *kocht* voor *koop-te*; *zocht* voor *zoek-te*; *wrocht* voor *work-te*, *mogt* voor *moog-de*; *plagt*, *plagten* voor *plaag-de*, *plaag-den*, en dit voor *plag*, *pla-gen*.

234. De buigingsuitgangen der tweede soort zijn:

1. de meervoudsuitgangen **-en**, **-ers** en **-eren**; b. v. in *dagen*, *kinders*, *liederen*.
2. de naamvalsuitgangen **-e**, **-er** en **-en**; b. v. in (*den*) *manne*, *goede*, *mijner*, *zijnen*;
3. de uitgang van den vergrootenden trap: **-er**, b. v. in *hoo-ger*;
4. de persoonsuitgangen **-e** (van den 1sten persoon der aantoonende wijs) en **-en**, b. v. in (*ik*) *zegge*, *meene* (aantoonende wijs), (*wij* en *zij*) *hooren*;
5. de modusuitgang der aanvoegende (wenshende en voorwaardelijke) wijs **-e**; b. v. in (*opdat ik*) *zegge*, *meene*, (*hij*) *hoore*, (*wij*) *hoore-n*, (*gij*) *hoore-t*, (*indien ik*) *gave*, *ware*, (*wij*) *waren*.

235. De buigingsuitgangen der tweede soort worden achter een bij voorkeur *la n g e n* stam gevoegd, met inachtneming der regels, voorgeschreven in §§ 218—222.

236. De uitgang **-er** neemt achter stammen op *r* en de woordjes *na* en *min* eene **d** vóór zich en gaat daarmede over in de eerste soort; b. v. in *zwaar-d-er*, *bitter-d-er*, *na-d-er*, *min-d-er*. Zoo ook de uitgangen **-ers** en **-eren** in *hoen-d-eren* en *spaan-d-ers*.

237. Onregelmatigheden.

De stammen *bros* en *broos* beide nemen de uitgangen der tweede soort aan; men zegt zoowel *brose*, *brosser* als *bro-ze* en *bro-zer*. *Lende* en *rede* maken hun meervoud van de stammen *lendene* en *redene*.

Knie maakt in het meervoud *knieën*, omdat *ie* hier geen uitgang is, maar wezenlijk tot den stam behoort.

Zesde Hoofdstuk.

REGELS VOOR DE KENNELIJKE AFLEIDING.

238. De afleiding is tweederlei: *kennelijk* en *verholen*.

238. De afleiding is voor iedereen *kennelijk*, wanneer in het afgeleide woord het grondwoord (43) in zijnen gewonen of nagenoeg: gewonen *vorm* en in zijne gewone *beteekenis* voorkomt.

Voorbeelden: **Kindsch**, **baksel**, **redenaar**, **dagelijksch** behoren tot de *kennelijk* afgeleide woorden, omdat iedereen kan inzien, dat deze woorden van *kind*, *bakken*, *rede* en *dag* gevormd zijn.

240. De afleiding is *verholen*, wanneer zij alleen voor den taalkundige met zekerheid kenbaar is, doordien het grondwoord (43) of buiten gebruik geraakt, of van beteekenis veranderd is, of in sterk veranderden vorm in het afgeleide woord voorkomt.

Voorbeelden. De afleiding van *duit-sch*, *gees-t*, *vroo-lijk* is *verholen*, omdat de grondwoorden *duid* of *died*, *gijzen*, *vroode* of *vroude* buiten gebruik zijn. Even zoo is de afleiding van *tucht* verholen, omdat het grondwoord (*tien*), *toog*, *getogen*, thans de beteekenis van *leiden* niet meer heeft. De afleiding van *haring* en *schielijk* is *verholen*, omdat de grondwoorden *haar* (*heer*, *heir*) en *schier*, op zich zelve staande, eenen anderen vorm hebben.

241. De afleidingsachtersvoegsels moeten in drie klassen verdeeld worden: de *eerste klasse* bestaat uit achtersvoegsels der eerste hoofdsoort (213); de *tweede klasse* bestaat uit achtersvoegsels der tweede hoofdsoort (214); de derde bestaat uit die achtersvoegsels der beide hoofdsoorten, die bijzondere regels volgen.

242. De achtersvoegsels der eerste klasse zijn: **-d**, **-de**, **-dom**; **-te**, **-tig**; **-sel**, **-st**, **-ster**, **-schap**; **-baar**; **-haft** en **-haftig**, **-heid**; **-voud**, **-voudig** en **-vuldig**; **-zaam** en **-zalig**.

243. De achtersvoegsels der eerste klasse worden in den regel achter den onveranderden, bij voorkeur korten stam gehecht (38), de toonlooze **e** echter wordt afgeworpen; b. v. in *blijdschap*, *blotheid*, van *blijde*, *bloede*.

244. Voorbeelden :

1. **-d** : *deugd*, *maagd*, *beveed* ;
uitgezonderd is *jeugd* van *jong*.
2. **-de** : *liefde*, *kunde*,
3. **-dom** : *pausdom*, *rijkdom*, *weedom*, *hertogdom*,
niet *hertoogdom* ;
uitgezonderd is *bisdom* voor *bisschopdom* ;
4. **-te** : *hoogte*, *duurte*, *menigte*, *belofte*, *gelofte*, *hitte*,
niet *beloofte*, *geloofte*, *heette*.
5. **-tig** : *vijftig*, *zestig*, *zeventig*, *negentig* ;
uitgezonderd : *twintig*, *dertig*, *veertig* en *tachtig*.
6. **-sel** : *baksel*, *brouwsel*, *zwartsel*.
7. **-st** : *dienst*, *winst*, *gunst*, *komst*, *vorst*, niet *koomst*,
voorst.
8. **-ster** : *bakster*, *zoogster*, *voedster*.
9. **-schap** : *koningschap*, *graafschap*, *blijdschap*,
boodschap, niet *blijdeschap*, *bodeschap*.
10. **-baar** : *eetbaar*, *handelbaar* ;
11. **-haft** en **-haftig** : *manhaft* en *manhaftig*, *ernsthaf-*
tig ; uitgezonderd *krijgshaft* en *krijgshaftig* ;
12. **-heid** : *eenheid*, *kindschheid*, *grofheid*, *godheid*,
niet *groofheid*, *goodheid*.
Uitgezonderd zijn *kindsheid*, *broosheid* en *blooheid*.
13. **-voud**, **-voudig**, **-vuldig** : *enkelvoud*, *enkelvou-*
dig, *meuigvuldig*.
14. **-zaam** : *eenzaam*, *werkszaam*.
15. **-salig** : *rampsalig*, *godsalig*, niet *goodsalig*.

245. De achtervoegsels der *tweede klasse* zijn : **-e**, **-en**, **-end** ;
-el en **-eel** ; **-erd** en **-aard** ; **-es**, **-in** en **-egge** ; **-ig**,
-erig, **-ing** en **-aasje**. Ook moet hiertoe gerekend wor-
den de toonlooze **e**, die vóór sommige achtervoegsels der
derde klasse treedt en deze in de tweede hoofdsoort over-
brengt.

246. De achtervoegsels der *tweede klasse* worden in den regel aan
eenen bij voorkeur langen stam (38) gehecht met inachtne-
ming van de voorschriften, in §§ 218—222 gegeven.

247. Voorbeelden :

1. **-e** : *koude, reize, gave, hope* ;
2. **-en** : *drinken, varen* ; *gedronken, gevaren* ; *leugen* ;
3. **-end** : *drinkend, varend* ;
4. **-el** : *gordel, hevel*, (niet *heffel*), van *heffen*, *sleutel, vleugel* (niet *slottel, vluggel*) van *sluiten* en *vliegen* ; *lepel, klepel* (niet *leppel, kleppel*), — doch men zegt, *druppel* en *droppel*, *knokkel* en *kneukel, pukkel* en *peukel* ;
5. **-eel** : *houweel, tooneel* ;
6. **-erd** : *lomperd, dikkerd, blufferd* ;
7. **-aard** : *rikaard, bloedaard, luijaard, veinaard, laffaard* ;
8. **-es** : *zondares, godes* (niet *goddes*).
9. **-in** : *koningin, bazin, apin, godin, hertogin*, van de stammen *good* en *hertoog*.

Onregelmatig gevormd is *heidin* van *heiden*.

10. **-egge** : *dievegge*, niet *diefegge*, alsof het woord uit *dief* en *egge* zamengesteld was.

11. **-ig** : *zandig, waterig, koppig, zondig, ellendig*, van *zonde* en *ellende* ;
12. **-erig** : *bloederig, zanderig* ;
13. **-ing** : *vergeving, zending* ;
14. **-aadje** : *kijcaadje, pakkaadje, stellaadje, stoffaadje* ; — *potuadje, beschaadje* (?), *pelgrimaadje* zijn vreemde woorden.

248. De achtervoegsels der *derde klasse*, wier aanhechting bijzondere regels volgt, zijn **-er**, **-aar** en **-ter** ; **-ij** en **-is** ; **-isch** en **-ling** en **-lijn** ; **-lijk** en **-loos** ; **-je** en **-ke** ; **-d** en **-t** der verledene deelwoorden, **-de** en **-ste** der ranggetallen en **-lei** en **-hande**.

249. Wanneer een achtervoegsel der derde klasse de invoeging van **-e** of **-en**, vereischt, dan ondergaat de stam de veranderingen, opgegeven in §§ 218—222.

250. De uitgang **-er** wordt ter vorming van persoonsnamen en benamingen van werktuigen gevoegd

1. achter den stam van den tegenwoordigen tijd der meerlettergrepige werkwoorden (4); b. v. in *lezer, aannemer, snuiter, stoffer*, van *lees, aanneem, snuit, stof*.

2. achter den stam van den onvolmaakt verleden tijd der eenlettergrepige werkwoorden met verandering van den klinker in **a**; b.v. in *voorganger*, *tegenstander*, *afslager*, *dader*, van de stammen *ging*, *stond*, *sloeg* en *deed*, met verandering van de klinkers **i**, **o**, **oe** en **e** in **a**.

Uitgezonderd zijn: *ziener*, *opziener*, *weldoener*.

3. achter naamwoorden; b. v. in *zanger*, *strandvonder*, *Hollander*, *Oostenrijker*, *Edammer*, *Hamburger*, *Duitscher*.

251. Bij de aanhechting heeft men de volgende regels in acht te nemen:

1. De voorschriften in § 218—222.

2. De namen op **-en** werpen te voren dezen uitgang af; b. v. *Harlinger*, *Winschoter*, *Enkhuizer*, *Kamper*, van *Harlingen*, *Winschoten*, *Enkhuizen*, *Kampen*.

3. De zelfstandige naamwoorden op **-t** veranderen de **t** in **d**; b. v. in *Brabander* van *Brabant*, *koopvaarder* van *koopvaart*.

4. Achter stammen, op **r** uitgaande, wordt **d** in gevoegd; b. v. in *hoorder*, *bewaarder*, van de stammen *hoor* en *bewaar*; zoo ook in *diender* en *boender*. *Ridder* en *ruiter* zijn onregelmatig gevormd, het eerste van *rijden*, het tweede van het hoogd. *reiten*, hetwelk in eene minder beschaafde uitspraak bijna als ons *ruiten* luidt.

252. Het achtervoegsel **-aar** eischt eenen stam, die uitgaat op eene vloeiende letter (117), voorafgegaan door eene toonlooze **e**; b. v. in *wandel-aar*, *leugen-aar*, *bewonder-aar*, *stotter-aar*.

Wanneer de stam zoodanigen uitgang niet heeft, dan wordt de lettergreep **-en-**, of achter de **e** alleen eene **-n-** ingevoegd; b. v. in *schuld-en-aar*, *toll-en-aar*, *geweld-en-aar*, *rede-n-aar*, *Egypte-n-aar*.

Uitgezonderd zijn: *dienaar*, *zondaar*, *leeraar* en *tooveraar*, voor *tooveraar*.

253. Het achtervoegsel **-ier**, eischt eenen bij voorkeur langen stam, op de vloeiende letters **n** of **l** of op eene sisletter uitgaande; b. v. *tuin-ier*, *winkel-ier*, *warmoens-ier*, *koets-ier*.

Wanneer de stam niet op **n**, **l** of **s** eindigt, dan wordt de lettergreep **-en-** ingevoegd: b. v. in *valk-en-ier*, *gaard-en-ier*, *kruid-en-ier*, *hov-en-ier*, niet *hoff-en-ier*.

In *prove-n-ier* is alleen eene **n** ingevoegd, omdat de stam *prove* (of *preeve*) reeds op **e** eindigt. — *Herbergier* en *kamenier* zijn onregelmatig gevormd. *Barbier*, *officier* enz. komen, als vreemde woorden, hier niet in aanmerking.

Egelantier, voor *egelen-tier* maakt geene uitzondering, dewijl het een zamengesteld woord is, gevormd van *egel* (stekel) en *tier* of *trie* (boom).

- 253.** Het achtervoegsel **-ij** eischt eenen, bij voorkeur langen, stam op **-er** of **-aar**; b. v. in *bakker-ij*, *burger-ij*, *bedelar-ij*, *benzelar-ij*.

Indien de stam niet op **-er** of **-aar** uitgaat, dan wordt de lettergreep **-er-** ingevoegd; b. v. in *schelm-er-ij*, *diev-er-ij*, *land-er-ij*, *afgod-er-ij*, van *afgood*, niet van *afgod*.

- 254.** Het achtervoegsel **-ij** wordt zonder inlassching van **er** gevoegd achter stammen op **-schap**, **-de**, **-d** of **-t**, waarbij **e** afvalt, en **t** in **d** verandert; b. v. in *maatschappij*, *heerschappij*, *voogdij*, *kleedij*, *dwingelan dij*; *waardij*, van *waarde*; *abdij*, van *abt*; *koopvaardij*, van *koopvaart*.

Onregelmatig gevormd zijn *grietenij*, *lekkernij*, *razernij*, *slacernij*, *zotternij*, *artsenij* en *woestenij*.

Tyrannij, *partij*, *kopij*, *soldij* komen, als vreemde woorden, hier niet in aanmerking.

- 255.** Het achtervoegsel **-is** eischt eenen stam, die op **n** eindigt; b. v. in *beteeken-is*, *geheugen-is*, *schem-is* van *schennen*.

Indien de stam niet op **n** eindigt, dan wordt de lettergreep **-en-** ingevoegd, als in *geheim-en-is*, *eerbied-en-is*, met inachtneming der volgende regels:

1. De toonlooze **e** van **en** blijft weg achter stammen, die reeds op **e** of op eene vloeiende letter uitgaan, b. v. in *geduchte-n-is*, *vuil-n-is*, *deer-n-is*.

2. De sluitende **d** en **v** veranderen in **t** en **f**; b. v. in *beelt-en-is*, *ontstelt-en-is*, *begraaf-en-is*, *erf-en-is*. *Vonnis* en *wildernis* zijn onregelmatig gevormd.

In *abd-is*, van *abt*, heeft **-is** de betekenis van **-es** (247, 8°).

- 256.** De achtervoegsels **-sch** en **-isch** zijn oorspronkelijk één en hetzelfde, behooren eigenlijk beide tot de achtervoegsels der tweede klasse, en eischen daarom bij voorkeur eenen *langen*

stam, zoo als blijkt uit *alledaagsch*, *grootscheepsch*, *steedsch*, *speelsch*, *hoofsch*: niet *alledagsch*, *grootschipsch*, enz.

257. **-Isch** komt achter stammen, die op eenen sisklank eindigen, als in *Pruijsisch*, *Russisch*, *Hessisch*, *Saksisch*, van *Pruijs*, *Rus*, *Hes*, *Saks*. Uitgezonderd is *Friesch*, niet *Friesisch*.

2. achter stammen op **-ije** na afwerping van dezen uitgang, als in *Lombardisch*, *Wallachisch*, van *Lombardije*, *Wallachije*. Uitgezonderd zijn *Barbarijsch* en *Turksch* (258, ¹).

3. **-Isch** vervangt in basterdwoorden den latijnschen uitgang **-icus**; b. v. in *mathematisch*, *sceptisch*, *apodictisch*.

4. **-Isch** vormt ook nog *afgodisch*, *wettisch*, *nieuwomodisch*.

258. De uitgang **-sch** wordt achter stammen van verschillende vorm gevoegd, doorgaans met inachtneming der volgende regels:

1. De uitgang **-sch** wordt gevoegd onmiddellijk achter volksnamen, die niet op eenen sisklank eindigen; b. v. in *Beijersch*, *Deensch*, *Grieksch*, *Iersch*, *Joodsch*, *Noorsch*, *Poolsch*, *Pommersch*, *Turksch*, *Zweedsch*, *Zeeuwisch*, van *Beijer*, *Deen*, *Griek*, *Ier* enz.

2. De stammen op **-e**, **-ie** en **-s** werpen de laatste letter af; b. v. in *aardsch*, *Atheensch*, *Boheensch*, *Roomsch*, van *aarde* *Athene* enz.; *Belgisch*, *Etrurisch*, *Servisch*, van *Belgie*, *Etrurie* enz.; *trotsch*, *dagelijksch*, *vergeefs*, *friesch*, *Parijsch*, van *trots*, *dagelijks*, *te vergeefs*, *Fries*, *Parijs*.

3. De namen op **-en** werpen in den regel dit achtervoegsel af, doch met vele uitzonderingen. Voorbeelden: *Groningsch*, *Wageningsch*, *Göttingsch*, *Koppenhaagsch*, *Keulsch*, *Leidsch*; maar men zegt *heidensch*, *Leuensch*, *Londensch*, *Badensch*.

259. De achtervoegsels **-ling** en **-lijn** eischen bij voorkeur eenen *langen* stam en de invoeging eener naauwelijks hoorbare toonlooze **-e-**; b. v. in *banneling*, *maagdelijn*, *oogelijn*, *hovelijng*, *stedeling*, *schepeeling*, *nakomeling*; niet *hofling*, *stalling*, *schijpling*, *nakommeling*.

260. De toonlooze **e** wordt vóór **-ling** en **-lijn** niet ingevoegd
1. achter stammen, die op eenen klinker of tweeklank uitgaan; b. v. niet in *ellende-ling*, *twee-ling*, *drie-ling*, *zaai-ling*, *ortj-ling*, *kruis-ling*, voor *kruide-ling*.
  2. achter stammen, die uitgaan op **r**, of op **n**, voorafgegaan door eenen open klinker; b. v. niet in *huurling*, *teerling*,

groenling. Onregelmatig gevormd is *balling*, voor *banneling*.

261. De achtervoegsels **-lijk** en **-loos** eischen bij voorkeur eenen korten stam en de invoeging eener naauwelijks hoorbare toonlooze **-e-**; b. v. in *geld-e-lijk*, *verfoei-j-e-lijk*, *afschuw-e-lijk*, *onmensch-e-lijk*, *godd-e-lijk*, *godd-e-loos*, *hoff-e-lijk*, *loff-e-lijk*, *aanbidd-e-lijk*, niet *godelijk*, *hovelijk*, *lovelijk*, *aanbedelijk*. Uitzonderingen maken *onoverkomelijk* en *grovelijk*, niet *onoverkommelijk*, *groffelijk*.

262. De toonlooze **-e-** blijft vóór de achtervoegsels **-lijk** en **-loos** in de volgende gevallen weg:

1. wanneer de stam reeds op de toonlooze **e** eindigt; b. v. in *zede-lijk*, *zede-loos*, *orde-lijk*, *rede-loos*, *einde-lijk*, *rente-loos*.

2. wanneer de stam eindigt op **l** of **r**, of op **n**, voorafgegaan door eenen open klinker; b. v. in *gevaar-lijk*, *eer-lijk*, *heil-loos*, *gewoon-lijk*, *verzoen-lijk*.

3. wanneer de stam eindigt op éénen of meer medeklinkers, voorafgegaan door eenen toonloozen klinker; b. v. in *eigenlijk*, *openlijk*, *bestendiglijk*, *koninklijk*.

263. De sluitende **v** en **ng** gaan vóór de achtervoegsels **-lijk** en **-loos** over in **f** en **nk**; b. v. in *erfelijk*, *sterfelijk*, *liefelijk*, *grafelijk*, *ontergefelijk*, *aanvaankelijk*, *afhaankelijk*, *oorspronkelijk*, *koninklijk*; uitgezonderd in de bijwoorden, afgeleid van bijvoegelijke naamwoorden; b. v. in *gestrengelijk*, *grovelijk*.

Onregelmatig gevormd zijn *geneeslijk*, *ver kieslijk* en *erkentelijk*.

264. Het achtervoegsel **-je** wordt onmiddellijk gevoegd achter de stammen, die uitgaan op sisletters en vaste letters (118—122) behalve de **b** en **ng**; b. v. *handje*, *liedje*, *hoffje*, *neefje*, *mugje*, *bigje*, *lachje*, *bakje*, *krukje*, *doekje*, *lapje*, *kopje*, *lesje*, *laarsje*, *netje*, *potje*, *vischje*, *muschje*.

264. Vóór het achtervoegsel **-je** wordt eene **-t-** ingevoegd achter klinkers en tweeklanken, en achter vloeiende letters, voorafgegaan door een open klinker, eenen tweeklank, eene toonlooze **e** of eenen medeklinker. De **m** maakt hier eene uitzondering. Voorbeelden: *Papaatje*, *Naatje*, *Keetje*, *knietje*, *eitje*, *bijtje*, *kooitje*, *stoeltje*, *zoontje*, *haartje*, *lepeltje*, *degentje*, *bekertje*, *karntje*, *kernetje*, *deernetje*.

266. Vóór het achtervoegsel **-je** wordt de lettergreep **-et-** ingevoegd

achter **b**, **ng** en eene vloeiende letter, voorafgegaan door een *gesloten* klinker. Voorbeelden: *slabbetje*, *tobbetje*, *tangetje*, *ringetje*, *spelletje*, *kammetje*, *mannetje*, *kinnetje*, *torretje*, *sterretje*. — De invoeging van **-et-** geschiedt ook achter sommige woorden op **g**. Men zegt, b. v. *vlaggetje* en *vlagje*, *ruggetje* en *rugje*.

267. Vóór het achtervoegsel **-je** wordt eene **p** ingevoegd achter **m**, voorafgegaan door eenen *open* klinker, eene toonlooze **e** of eenen medeklinker; b. v. in *raampje*, *bloempje*, *zoompje*, *duimpje*, *bodempje*, *bezempje*, *woormpje*, *halmpje*, *schelpje*.

268. De verkleinwoorden worden bij voorkeur gevormd van *lange* stammen, doch niet zonder uitzondering. Voorbeelden: *paadje*, *staafje*, *blaaije*, *glauje*, *vaaije*, *raaije*, van *pad*, *staf*, enz.; *speetje*, *scheepje*, van *spit*, *schip*; *lootje*, *slootje*, *minne-goodje*, van *lot* enz.;

doch men zegt: *gebetje*, *dalletje*, *slagje*, *dagje* en *daagje*, *stadje* en *steedje*, *dakje* en *daakje*, *tredje* en *treedje*; de *lange* vormen zijn vooral in het meervoud gebruikelijk, en men maakt onderscheid tusschen *gatje* en *gaatje*.

Jong-en werpt te voren **-en** af en maakt *jongetje*; *vader*, *moeder*, *papa* en *mama* maken behalve de regelmatige vormen ook nog *vaartje*, *moetje*, *paatje* en *mantje*; — *broeder*, *zuster*, *meid*, *leder*, *veder* en *weder* maken *broertje*, *zusje*, *meinje*, *leertje*, *veertje*, *weertje*.

269. Het achtervoegsel **-ke** eischt achter **d**, **nd** en de vloeiende letters, voorafgegaan door een *gesloten* klinker, eene toonlooze **e**; b. v. in *beddeke*, *kindeke*, *hondeke*, *spelleke*, *manneke*, *zonneke*, *karreke*.

270. Achter **g**, **ng**, **k** en **nk** wordt vóór het achtervoegsel **-ke** eene **s** ingevoegd; b. v. in *vlagske*, *mugske*, *tangske*, *boïkske*, *bankske*; *jongen* werpt ook hier den uitgang **-en** af en maakt *jongske*.

271. Het achtervoegsel **-d** vormt de verleden deelwoorden der *zwakke* of *gelijkvloeiende* werkwoorden met inachtneming der volgende regels:

1 Het achtervoegsel **-d** wordt gehecht achter de stammen, die uitgaan op tweeklanken en op *niet scherpe* medeklinkers (128) met uitzondering van **d**. Voorbeelden: *gevloeid*, *gedraaid*,

bekehd, gevraagd, gesteld, genoemd, gemecnd, gehuurd, geduod.

De **-d** komt ook achter de onechte **f** en **s**, omdat deze eigenlijk *zacht* zijn (149); b. v. in *geleefd, gevreesd, van leven, vreesen*.

2. Het achtervoegsel **-d** verandert in **-t** achter de scherpe medeklinkers (129); b. v. in *gehoopt, geducht, gestraft, gemaakt, gemist*.

272. Het genoemde achtervoegsel, **-t** zoowel als **-d**, wordt weggelaten achter stammen, die op **d** of **t** eindigen. Men schrijft b. v. *gemeld, gehaat*, niet *gemeld**d**, gehaat**t***.

273. De achtervoegsels **-de** en **-ste** vormen de zoogenoemde ranggetallen met inachtneming van de volgende regels:

1. **-de** wordt gevoegd achter alle telwoorden behalve *een, acht, honderd, duizend, millioen, zooveel* en die, welke op **-tig** uitgaan; b. v. in *tweede, tiende, elfde*.

Van *drie* komt *derde*.

2. **-ste** wordt gevoegd achter *acht, honderd, duizend, millioen, zooveel* en de woorden op **-tig**; b. v. in *achtste, duizendste, zooveelste, twintigste*.

In plaats van *eende* gebruikt men *eerste*, van *eer* (vroeg).

3. De achtervoegsels **-de** en **-ste** worden bij zamengestelde telwoorden alleen achter het laatste woord gevoegd; b. v. in *zeventiende, acht en twintigste, honderd en elfde*.

274. De achtervoegsels **-lei** en **-hande** zijn eigenlijk vrouwelijke zelfstandige naamwoorden in den tweeden naamval en eischen daarom eenen tweeden naamval in **-er** vóór zich; b. v. in *eenerlei, allerhande*.

Vóór den uitgang **-er** wordt altijd eene **d** ingevoegd, behalve bij *een, eenig, menig, veel, al* en de woorden, die op **t, d** en **tig** uitgaan. Voorbeelden: *tweed**er**lei, dried**er**lei, tiend**er**lei*; doch: *menig**er**lei, acht**er**lei, twintig**er**lei, honderd**er**lei*.

AANHANGSEL.

BESCHOUWING VAN DE VOORNAAMSTE AFWIJKINGEN VAN HET AANGENOMEN SPELLINGSTELSEL.

Sommigen beschouwen de *e* in het achtervoegsel *-eel* als zacht en schrijven *kastelen*; anderen daarentegen beschouwen de *e* in het achtervoegsel *-eren* als scherp en schrijven *regeeren*. Daar beide achtervoegsels van vreemden oorsprong zijn, zoo geschiedt het eerste in overeenstemming, het laatste in strijd met het beginsel, hetwelk althans voor grondwoorden als geldig is aangenomen, dat namelijk de vreemde *e*'s als zacht zijn aan te merken. Wil men dit beginsel ook tot de achtervoegsels uitstrekken, dan moet men zich gelijkbliven en zoowel *kastelen*, *penselen*, *personele*, *constitutionele* als *regeren*, *waarderen*, *Portugezen*, *Japannenzen* schrijven. Men zou echter als regel kunnen stellen, dat de open klinkers in achtervoegsels met den vollen klemtoon als scherp, maar die in achtervoegsels, welke nooit den vollen klemtoon bekomen, als zacht te beschouwen zijn, in welk geval men *kasteelen*, *provisioneele*, *regeeren*, *waardeeren*, *Japanneezen*, *Siameezen* zou te schrijven hebben.

Voor dezen regel pleit in de eerste plaats, dat hij de spelling meer in overeenstemming brengt met de uitspraak; ten tweede, dat hij de aanstootelijke inconsequentie *-eelen* en *-eren* opheft; en eindelijk, dat hij inderdaad reeds gedeeltelijk gevolgd wordt. Immers men geeft aan het achtervoegsel *-heid* in den meervoudsvorm *-heden*, niettegenstaande de *e* uit *el* ontstaan is, slechts de enkele *e*, blijkbaar omdat men de dubbele als te zwaar aanmerkt in eene lettergreep, die nooit den vollen klemtoon bekomt.

Om dezelfde reden schrijft men het achtervoegsel *-isch*, dat ook maar den halven toon heeft, met *i*, niet met *ie*, alhoewel men hier den open *i*-klank heeft aan te duiden; terwijl men daarentegen aan het achtervoegsel *-iek*, dat den vollen toon heeft in

republiek, *muziek* of *muzijk*, *ie* of *ij* geeft, ofschoon de *ie* of *ij* hier slechts de latijnsche *i* van *republika* en *musica* heeft voor te stellen, welke anders in den stam van een woord door de enkelvoudige *i* vertegenwoordigd wordt, b. v. in *titel*, *visite*. De *ie* verandert echter in *i*, zoodra het achtervoegsel den klemtoon verliest, b. v. in *republikeinsch*, *muzikant*, *fabrikant*. — Ook bij het achtervoegsel *-eel* wordt thans reeds het genoemde beginsel gehuldigd: *SIEGENBEEK* toch spelt: *kasteelen*, *juweelen*, doch *kastelein*, *juwelier*.

Sommigen beschouwen de *o* in het achtervoegsel *-loos* en in *genoot*, *dischgenoot* als *nacht* en schrijven *roekeloze*, *dischgenoten*.

Tegen deze afwijking pleit de oorsprong der *o*, die hier uit *au* ontstaan is (69, 1), gelijk de verwante talen ontegensprekelijk bewijzen.

Vóór deze afwijking pleit niets hoegenaamd. *Genoot* is een zelfstandig woord; en op *-loos*, hoewel slechts een uitgang, is de zooeven voorgestelde regel betreffende de achtervoegsels niet van toepassing; omdat *-loos* somtijds wel degelijk den vollen toon bekomt, b. v. in *goddeloos*, *goddeloosheid*.

Het gezaghebbende woordenboek spelt: *muzijk*, *fabriek*, *kolijk*, *koffij*; sommigen schrijven *muziek*, *fabriek*, *koliek*, *koffie*.

Voor deze afwijking pleit alles. Vooreerst de *beschanfde uitspraak*, die in deze woorden eene *i* of *ie*, niet eene *ij* of *ei* laat hooren. Ten tweede de analogie met *substantief*, *relatief* enz., welke woorden men nooit met *ij* geschreven ziet: *substantijf*, *relatijf*. Eindelijk het redelijke beginsel, dat men niet buiten volstrekte noodzakelijkheid één en hetzelfde letterteeken ter aanduiding van twee, drie of meer letterklanken moet bezigen. Schrijft men de opgenoemde en andere dergelijke woorden met *ie* in plaats van *ij*, dan stelt de *ij* altijd denzelfden klank *ei* voor, behalve alleen in die gevallen, waarin zij toonloos is, zooals steeds in het achtervoegsel *-lijk*, en somtijds in *mijn*, *zijn* en *bijzonder* plaats heeft. *Gerijf* is eene wanspelling voor *gerief*, zie Nieuw Taal-magazijn, Jaarg. III, blz. 283. De spelling *koffie* is in overeenstemming met den aangenomen latijnschen vorm *coffea*; vergelijk *linie*, lat. *linea*.

Sommigen verwerpen de invoeging der *j* achter de tweeklanken der eerste soort: *aai*, *ei*, *ooi* enz. en schrijven *maaien*, *eieren*, *hooien*, *buien*, *bloeien*.

Tegen de laatste schrijfwijze pleit, dat men inderdaad in de uitspraak *flaauw* eene *j* hoort.

Vóór deze spelling pleit de regelmaat. Het inlasschen der *j* strijdt tegen den regel,

dat men de verbuigbare woorden met die sluitletters schrijft, die men hoort, als de woorden verbogen worden (197) Het inlassen zelf geschiedt niet eens regelmatig, want zij heeft niet plaats achter de **ij**, die evenzeer een tweeklank der eerste soort is en de zelfde rechten heeft als de overige.

Sommigen spellen *lachen*, *lichaam*; *bochel* enz. voor *lagchen*, *ligchaam*, *bogchel*.

De redeuen, die vóór deze spelling aangevoerd worden, zijn :

Vóór de scherpe **ch** kan men geene zachte **g** uitspreken ; **gch** stelt dus iets onuitspreekbaars voor.

De verdubbeling der **ch** is geheel onnoodig, omdat zij tot de voorgaande, niet tot de volgende lettergreep behoort, daar in geene echt nederlandsche woorden eene lettergreep met **ch** begint.

De vereeniging der letterteekens **gch** is onbehagelijk voor het oog, hetwelk reeds voldaan is door het zien van het zamengestelde letterteeken **ch**.

Voor de meest gebruikelijke verdubbeling pleit de analogie. De **ch**, hoewel een zamengesteld letterteeken, stelt eenen ondeelbaren letterklank voor, verschilt dus niet wezenlijk van andere medeklinkers en is aan dezelfde wetten onderworpen als de overige; dit bleek oudtijds, toen zij nog door het enkelvoudige letterteeken **h** werd voorgesteld; het oudhoogduitsch schreef *hlahhan*. Eene enkele sluitletter gaat, wanneer zij tusschenletter wordt, tot de volgende lettergreep over (131), zoodat de voorgaande lettergreep *open* wordt en de klinker den *open* klank bekomt, b. v. in *pad* — *pa-den*, *bevel* — *beve-len*, *slot* — *slo-ten*. Behoudt de klinker den *gesloten* klank, dan wordt de tusschenletter verdubbeld, b. v. in *pad* — *pad-den*, *vel* — *vellen*, *pot* — *pot-ten*. Er bestaat geene noodzakelijkheid om ten opzigte van de **ch** eene uitzondering te maken.

De argumenten, tegen de verdubbeling aangevoerd, verliezen van hunne kracht door de volgende opmerkingen :

De **g** wordt, als sluitletter gebezigd, verscherpt en nadert alsdan sterk tot de **ch** (146), zoodat zij als sluitletter niet zoo geheel ongeschikt is ter vertegenwoordiging van den **ch**-klank, en zulks te minder, daar men volgens § 137 aan de **g** haren vollen eisch niet behoeft te geven.

De **g** verkeert vóór de **t** in de woorden (*hij*) *vlagt*, *legt*, *ligt* enz. in hetzelfde geval als vóór de **ch**; **gt** zou dus even onuitsprekbaar zijn als **gch**.

De **ch** is wel aan het *begin van een woord* in **h** overgegaan (124), ten gevolge waarvan geen echt nederlandsch woord met **ch** begint; doch men kan geen voorbeeld bijbrengen, dat de **ch** als tusschenletter in **h** is veranderd. Het bewijs ontbreekt dus, dat de **ch** de tweede of derde lettergreep van een woord niet zou kunnen beginnen. Wanneer de **ch** tusschenletter werd, is zij óf gebleven, gelijk in *lagchen* of *lachen* van *lach*; óf zij is in **g** overgegaan, gelijk in (*wij*) *zagen*, *loegen* van *zien*, oudhd. *sehan* (spreek uit : *sechan*) en *lagchen*, ohd. *hlahhan* (spreek uit : *chlachchan*); óf zij is geheel verdwenen, gelijk in *zien*, *slaan*, ouds. *slahan* (spreek uit : *slachan*).

In *juichen*, *goochelen* hoort men duidelijk, dat de **ch** tot de tweede lettergreep behoort.

Er zijn letterverbindingen, waaraan niemand zich ergert en die voor het oog toch nog veel leelijker zijn dan **gch**, b. v. in *vorsach*, *visachen*, *hardst*.

Sommigen bezigen als tusschen- of als sluitletter vóór de **t** altijd een **ch**, ook dan, wanneer het woord kennelijk van een grondwoord met **g** is afgeleid, en schrijven *klacht*, *macht*, *dracht*.

Vóór deze spelling pleit vooreerst de schrijfwijze der ouden en der meeste verwante talen. Vervolgens de moeilijkheid van te beslissen, of de afleiding **k e n n e l i j k** is of niet (239). Alle twijfelingen en kibbelarijen zouden zeker vermeden worden, indien men den regel aldus stelde :

Wanneer de **t** in het midden of aan het einde van een woord door eene vaste letter of eene sisletter wordt voorafgegaan, dan is deze steeds scherp; uitgezonderd in de werkwoorden, wier stam op **g** eindigt, en in de zelfstandige naamwoorden, die door aanhechting van **-te** van grondwoorden op **g** gevormd worden.

Tegen dezen regel pleit ten sterkste het grondbeginsel, in § 167 opgegeven, hetwelk anders in onze taal zooveel mogelijk wordt gehuldigd, en hier ligtvaardig zou verloochend worden.

Vervolgens, dat de voorgestelde regel toch niet algemeen zou zijn, daar hij ten opzichte van vele werkwoorden en zelfstandige naamwoorden uitzonderingen zou moeten lijden.

Eindelijk, dat de overeenstemming tusschen § 208 en § 209 verbroken zou worden, daar het niet wel doenlijk is § 209 op gelijke wijze te veranderen; men denke slechts aan de talloze gepitieven van woorden op **d** en **g**, en aan 's *daags*, *daagsch*, *slaags*, *zijns weegs*, *steeds*, *reeds* enz., welke woorden niemand aldus zal schrijven : 's *daachs*, *daachs*, *slaachs*, *zijns weechs*, *steets*, *reets*. Deze § bewijst, dat het thans in de rigting onzer taal ligt, het beginsel der afleiding te huldigen.

In alle geval echter moet men *recht*, *rechter* en *licht* (niet zwaar) met **ch** schrijven, daar deze woorden niet van stammen met eene **g** gevormd zijn.

OPGAVE

van de

Klinkers en tweeklanken der verwante en andere vreemde talen, die aan de nederlandsche e, o, ij en ei beantwoorden.

1. Aan de zachte opene e, die uit a ontstaan is, beantwoordt:

- a) de a in het gothisch, angelsaksisch, oudsaksisch, oud- en nieuwhoogduitsch, nederlandsch, friesch, oudnoordsch, deensch en zweedsch;
- b) de geslotene e in het hoogduitsch, nederlandsch, friesch, angelsaksisch en engelsch;
- c) de eu in het nederlandsch.

2. Aan de zachte opene e, die uit i ontstaan is, beantwoordt:

- a) de i in het goth., angels., oudsaks., eng., oud- en nieuwhoogd., nederl., friesch, oudnoordsch, deensch en zweedsch;
- b) de ie in het nieuwhoogduitsch;
- c) de e, eo en y in het angelsaksisch;
- d) de iŕ in het oudnoordsch;
- e) de eu in het nederlandsch;
- f) de geslotene e in het nederlandsch en hoogduitsch.

3. Aan de scherpe opene e, die uit ai ontstaan is, beantwoordt:

- a) de ai in het gothisch, oud- en nieuwhoogduitsch;
- b) de ei in het oud- en nieuwhoogd., oudnoordsch en nederlandsch;
- c) de ä en aa in het angelsaksisch;
- d) de o en oa in het engelsch.

4. Aan de scherpe opene e, die uit iu ontstaan is, beantwoordt:

- a) de iu in het goth., oudhoogd. en oudnoordsch;
- b) de eu in het nieuwhoogduitsch.

5. Aan de zachte opene o, die uit u ontstaan is, beantwoordt:

- a) de u in het goth., angels., oudsaks., eng., oud- en nieuwhoogd., oudnoordsch, deensch en zweedsch;
- b) de o in het angels. en engelsch;

- c) de **eo** in het angelsaksisch ;
 d) de **y** in het angels. en oudnoordsch ;
 e) de **eu** in het nederlandsch ;
 f) de geslotene **o** in het nederl. en hoogduitsch ;
 g) de **ü** in het hoogduitsch ;
 h) de **a** in het nederrijnsch, geldersch en kleefsch.
6. Aan de scherpe opene **o**, die uit **au** ontstaan is, beantwoordt :
 a) de **au** in het goth., oud- en nieuwhoogduitsch ;
 b) de **ou** in het oudhoogd., oudnoordsch en nederlandsch ;
 c) de **ā** en **ē** in het angelsaksisch ;
 d) de **ea** in het angelsaks., eng. en friesch ;
 e) de **āu** en **eu** in het nieuwhoogduitsch ;
 f) de **ey** in het oudnoordsch.
7. Aan de scherpe opene **o**, die uit **ai** ontstaan is, beantwoordt :
 a) de **ai** in het goth. en onduitsch ;
 b) de **ei** in het oud- en nieuwhoogd. en oudnoordsch.
8. Aan de **ij** beantwoordt :
 a) de **i** in het oudhoogd., angels., oudsaks., eng., friesch, oudnoordsch, deensch en zweedsch ;
 b) de **ei** in het gothisch ;
 c) de **i**, **ia** en **ie** in het latijn en fransch.
9. Aan de **ei** beantwoordt :
 a) de **ai** in het goth., oud- en nieuwhoogduitsch ;
 b) de **ei** in het oudhoogd. en oudnoordsch ;
 c) de **æ**, **ai**, **oi**, **é** en **ée** in het latijn en fransch.

Verkortingen.

Een sterretje (*), vóór een woord geplaatst, geeft te kennen, dat de opgegevene schrijfwijze verschilt van de aangenomene spelling.

G. of goth. = gothisch ; oudh. en ohd. = oudhoogduitsch ; nhd. of nieuwhd. = nieuwhoogduitsch ; os. of ouds. = oudsaksisch ; as., ang., angels. = angelsaksisch ; eng. = engelsch ; on. of oudn. = oudnoordsch ; zw. = zweedsch ; fr. = fransch. l. of lat. = latijn ; gr. = grieksch ; it. = italiaansch ; oudt. = oudtijds.

Een cijfer met eene letter verwijst naar deze Opgave ; alleenstaande cijfers verwijzen naar de §§ van den tekst.

LIJSTJE

VAN

Woorden met opene E's.

- Aalgeer**, -geeren, zie **geer** (speer).
apothek, **apotheken**, lat. **apotheca**. 78.
bede, hoogd. **Bitte**, 2a.
been, **beenen**, hd. **Bein**. 3b.
beek, **beken**, hd. **Bach**. 1a.
 * **beer** (verscheurend dier), **beren**, ohd. **bir**. 2a.
beer (schuldeischer), hetzelfde woord.
beer (varken), **beeren**, ohd. **pair**. 3a.
beer (waterkering), hetzelfde woord.
beer (stut van eenen muur), **beren**, van het sterke werk w. (**beren**, **bar**, **barren**), **geboren**. 73.
 * **beet** (wortel), **beten**, lat. **beta**. 78.
beet, **bete**, hd. **Bisz**. 2a.
 * **begeren**, ohd. **girie**. 2a.
beker, nhd. **Becher**, os. **bikar**. 2a en 2f.
beneden, zie **neder**.
beter, **betweter**, hd. **beszer**, 1b.
beven, **bibberen**. 2a.
bever, hd. **Biber**. 2a.
bezem, angels. **bism**, 2a.
bezie, **bes**, goth. **basi**. 1a en 1b.
bezig, angels. **bisgu**. 2a.
bleek, **bleeker**, hd. **bleich**. 3b.
bleekerd (wijn), hd. **Bleichert**. 3b.
breed, **breede**, hd. **breit**. 3b.
cedel, lat. **schedula**. 78.
ceder, lat. **cedrus**. 78.
deeg, hd. **Teig**. 3b.
deel (gedeelte), **deelen**, hd. **Theil**. 3b.
 * **deel** (plank of dorschvloer), **delen**, hd. **Diele**. 2b.
Deen, **Denen**, **Denemarken**, on. **Danr**. 1a.
 * **deesem** van **deeg**.
dege(ter), **degelijk**, ang. **thiglig**. 2a.
degen, oudt. **dagen**, **dagge**, 1a.
deken(dek), van **dekken**, **dak**. 1a.
deken (overste), lat. **decanus**. 78.
 * **deemoed**, ohd. **diumuati**. 4a en 83.
deren, ohd. **taren**. 1a.
dexe, dit, hd. **diemer**, 2b.
dreef, **dreven**, hd. **Trieb**. 2b.
drevel, ohd. **tribil**, 2a.
 * **dwepen**, oudtijds **dwapen**, 1a.
edel, **adel**. 1a.
edik, hd. **Eszig**. 1b.
eed, **eeden**, hd. **Eid**. 3b.
eek, **eeken**, **eik**. 3b.
een, **eene**, hd. **ein**. 3b.
ceeren, goth. **aistan**. 3a.
 * **eega**, van **ee**, goth. **aiws**, en **gade**. 3a en 83.
egel, hd. **Igel**, 2a.
ekel, **akelig**, 1a.
evel, **euvel**, hd. **übel**, 66, 2.
even, goth. **ibns**, 2a.
everzwijn, ang. **eofor**. 2c.
ezel, goth. **asilus**, 1a.
fleemen, van **vleijen**, 3b.
 * **fleérecijn**, **vleedercijn**. 67, 2.

gedwee, oudt. **gedwade**, 1a, 67, ².
 geel, gele, ohd. **giliwi**, 2a.
 gene, ginds, 2a.
 geep, gepen (visch), ohd. **chapa**, 1a.
 geer (speer), geeren, on. **geir**, 3b.
 geeren (schuins loopen), van hetzelfde woord.
 geesel, hd. **Geissel**, 3b.
 geleding, van lid, 2a.
 gemeen, gemeene, hd. **gemein**, 3b.
 gemelijk, ang. **gamol**, 1a.
 genegen, verl. deelw. van **nijgen**, 71.
 genezen, goth. **nanjan**, 1a.
 gereed, gereeder, bereiden; 3b.
 gevel, hd. **Giebel**, 2b.
 geweer, zie weren.
 * grenen(hout), zw. **gran**(denneboom) 1a.
 greep, grepen, mann., hd. **Griff**, 2a.
 greep, grepen, vrouw., hd. **Griff**, 2a.
 gretig, oudtijds **gratig**, 1a.
 * heeden, ouds. **hiudu**, 4a.
 heel, heele, heelen, hd. **heilen**, 3b.
 * heep (hakmes), hepen, hd. **Hippe**, 2a.
 * heer (aanzienlijk man), heren, on. **hari**, 1a.
 * heer (leger), heren, goth. **harjis**, 1a.
 hees, heeser, hd. **heiser**, 3b.
 heet, heete, hd. **heisz**, 8b.
 heeten, hd. **heiszen**, 3b.
 hekel, ohd. **hachel**, 1a.
 helen (verbergen), oudtijds sterk werkw. blijkens **verholen**, 71.
 hemel, hd. **Himmel**, 2a.
 henen, ohd. **hinana**, 2a.
 herout, ohd. **haren** (roepen), 1a.
 hevel, van heffen, 73.
 hevig, van heffen, 73.
 jegens, ohd. **gagan**, 1a.
 jenever, l. **juniperus**, 78.
 keel, kelen, ang. **ceole**, 2c.
 keel(in de bonwk.), hetz. w. als het vorige.

keel(roode kleur) hetz. w. als het vorige.
 keen, kenem, nederd. **kyn. kin.** 2a.
 keep, kepen, van kappen, 1a.
 * keet, keten, ang. **cete**, 2c.
 keker, l. **cicer**, 78.
 kemel, l. **camelus**, 78.
 * keren (wenden), ang. **cerran**, ohd. **cherran**, 2c en f.
 * keren (vegen), oudt. **kerren**, 2f.
 kegel, van hegge, 2f of 1b.
 keper, ang. **cip**, 2a.
 kerel, on. **kari**, 1a.
 ketel, goth. **katils**, 1a.
 keten, ketting, l. **catena**, 78.
 kever, ang. **ceofor**, 2c.
 kevie (kool), l. **cavea**, 78.
 kleed, kleederen, hd. **Kleid**, 3b.
 kleen, kleene, klein, 3b.
 klepel, van kleppen, 1b.
 kleven, ang. **clifian**, 2a.
 kneden, oudt. sterk werkw. 71.
 kneep, knepen, hd. **Kniff**, 2a.
 knekel, kneukel, knokkel, 66, ².
 kreek, krekem, ang. **crecca**, 2c.
 krekkel, eng. **cricket**, 2a.
 krepel, kreupel, kropel, 66, ².
 kregel, ohd. **chragil**, 1a.
 kwee, van kwede, 67, ² en 83.
 kweeken, oudt. **kweyken**, 3b.
 kween, kwenen, g. **qino**, 2a.
 kweken, kwaken, 1a.
 * kweelen, van kwedelen, 67, ².
 kwezelen, ang. **cwyssan**, 2c.
 ledekant, fr. **lit de camp**, 78.
 lede (van liever-) oudt. **bi lieverla-** de. 1a.
 leder, ohd. **lidar**, 2a.
 ledig, ohd. **lidiq**, 2a.
 leed, beleedigen, hd. **Leid**, 3b.
 leelijk, hd. **leidlich**, 3b.
 leem, leemen, ohd. **leim**, 3b.
 leenen, eng. **to loan**, 3d.

* leep, leper, l. *lippus* ? 78.
 leger, hd. *Lager*, 1a.
 leeren, goth. *laisjan*, 3a.
 leek, leeken, l. *laicus*, 3a en 67, 1.
 leken, lekken, 2f.
 lenen, leunen, 2c.
 lenig, friesch *linig*, 2a.
 lelle, lat. *lilium*, 78.
 lepel, ohd. *liffel*, 2a.
 leven, goth. *liban*, 2a.
 lever, eng. *liver*, 2a.
 leveren, fr. *livrer*, 78.
 * mede, meêkrap, eng. *madder*, 1a.
 meel, melig, on. *miöl*, 2d.
 meenen, hd. *meinen*, 3b.
 mees, meezen, hd. *Meise*, 3b.
 meer, meren, goth. *marel*, 1a.
 * meren (een schip vastleggen), marren, 1a.
 mede, met, 2f.
 mede (drank), ohd. *mitu*, 2a.
 melis (suiker), fr. *mélasse*, 78.
 menie, l. *minium*, 78.
 menig, hd. *mancher*, 1a.
 meter, l. *mater*, 78.
 neder, hd. *nieder*, 2b.
 neen, beneenen, hd. *nein*, 3b.
 neet, neten, hd. *Nisz*, 2a.
 * neet, (nagel in eene schaar) neesten, on. *hniota*, 4a.
 neef, neven, nicht, 2a.
 neep, nepen, hetzelfde als kneep.
 nering, goth. *nanjan*, 1a.
 negen, ang. *nigon*, 2a.
 neger, l. *niger*, 78.
 netel, hd. *Nessel*, 1b of 2f.
 nevel, ohd. *nibal*, 2a.
 nevens uit in even, 2a.
 onderhevig, onderhavig, 1a.
 oorveeg, -vegen, van *vagen*, dat ook slaan beteekende, 1a.
 peen, penen, fr. *panais*, 78.

peer, peren, lat. *pirum*, 78.
 peet, peten, hd. *Pathe*, 1a.
 pegel, eng. *piggin*, 2a.
 pekkel, eng. *pickel*, 2a.
 peluw, penluw, 2c.
 peper, l. *piper*, 78.
 peter, l. *pater*, 78.
 peterselle, l. *petroselinum*, 78.
 plegen, pligt, 2a.
 * preêken, prediken, 67, 2.
 predikant, l. *praedicare*, 78.
 rede, goth. *rathjo*, 1a.
 reden (oorzaak), hetz. woord.
 reden (in de wisk.), hetzelfde woord.
 reede (voor schepen), eng. *road*, 3d.
 reeder, van (be)reiden, 3b.
 reef, reven, rif, 2a.
 reep, reepen, goth. *raip*, 3a.
 reet, reten, hd. *Risz*, 2a.
 regel, lat. *regula*, 78.
 regen, goth. *rign*, 2a.
 rekel, zw. *rakal*, 1a.
 rekenen, g. *rahnjan*, 1a.
 repel, ohd. *riſl*, 2a.
 revelen, ravelen, 1a.
 salpeter, l. *sal petrae*, 78.
 * scheedel, hd. *Scheitel*, 3b.
 scheede, ohd. *sceida*, 3b.
 scheef, scheeve, van *schulven*, ohd. *sciuban*, 4a.
 scheel (deksel), schelen, schaal, 1a.
 scheel, scheler, hd. *schielend*, 2b.
 * scheen, schenen, eng. *shin*, 2a.
 scheet, scheten, hd. *Schisz*, 2a.
 schelen, verschillen, 2a.
 schemeren, hd. *schimmern*, 2a.
 schepel, hd. *Scheffel*, 1b.
 schepen, mrv. van *schip*, 2a.
 schepen (rechter), van *scheppen*, 1b.
 schrede, hd. *Schritt*, 2a.
 sedert, sinds, 2a.
 sledé, hd. *Schlitten*, 2a.

- slagel, slagel**, 1a.
ameden, van **smid**, 2a.
smeecken, ohd. **smeichan**, 3b.
smeren, hd. **schmieren**, 2b.
slee (pruim), 83.
snede, hd. **Schnitt**, 2a.
snedig van **snede**, 2a.
*snees, sneezen (twintigtal), ohd. **snel-**
se, 3b.
sneven, oudt. sterk ww. 71.
specerij, fr. **épicerie**, 78.
specie, l. **species**, 78.
speek, speeken (in een rad), hd. **Spel-**
che, 3b.
speen, spenen, spanen, 1a.
speer, speren, ohd. **spirillin**, 3a.
speet, speten, spit, 2a.
spel, spelen, hd. **Spiel**, 2b.
spheer, spheren, l. **sphaera**, 78.
spleet, splaten, split, 2a.
stede, van **stad**, 1a.
stedig, stadig, 1a.
steek, van **steken, stak**, enz. 73.
steel, stelen, hd. **Stiel**, 2b.
steen, **steenen**, hd. **Stein**, 3b.
stegel, waarvan **steil**, hd. **stigel**, 2a.
stekel, van **steken, stak**, enz. 73.
stenen (steunen), oudt. sterk ww. 71.
stewel, hd. **Stiefel**, 2b.
steven, ang. **stefn**, 1b.
stevig, eng. **stiff**, 2a.
streek, streken, hd. **Strich**, 2a.
streelen, stregelen, 67, 2.
* streep, streepen, hd. **Streif**, 3b.
streven, sribbelen, 2a.
* teder, ang. **tidder**, 2a.
teef, teven, platd. **tiffe**, 2a.
teek, taken (insect), hd. **Zicke**, 2a.
teeken, hd. **Zeichen**, 3b.
teen, **teenen**, eng. **toe**, 3d.
teen (rijsje), **teenen**, goth. **tains**, 3a.
teer, teren (met teer bestrijken), **tarre**, 1a.
tegen, uit te **jegen**.
tegel, l. **tegula**, 78.
teling, taling, 1a.
telen, eng. **to till**, 2a.
teezen, telsteren, 3b.
tepel, van **tip**, 2a.
tevens, teffens, uit te **even**.
teren, oudt. sterk ww. 71.
trede, van **treden, trad**, enz. 73.
treek, van **treken, trekken**, 2f.
vedel, hd. **Fiedel**, 2b.
veder, hd. **Gefieder**, 2b.
veede, veste, ohd. **faida**, 3a.
veeg, veege, on. **feigr**, 3b.
veel, vele, hd. **viel**, 2b.
veem, veemen, ohd. **feim**, 3b.
* veen, venen, goth. **fani**, 1a.
veer (overtogt), **veren**, van **varen**, 1a.
* veëren, vederen, 67; 2.
vegen, vagen, 1a.
verdedigen, verdadigen, 1a.
veter, hd. **Fessel**, 1b.
vexel, hd. **Fase**, 1a.
vleesch, vleexig, hd. **Fleisch**, 3b.
vlegel, lat. **flagellum**, 78.
vrede, hd. **Frieden**, 2b.
weder, hd. **Gewitter**, 2a.
weder (hamel), hd. **Widder**, 2a.
weder (op nieuw), hd. **wieder**, 2b.
weede (plant), eng. **woad**, 3d.
weegbree, hd. **Wegebreit**, 3b.
weenen, hd. **weinen**, 3b.
week, weeker, hd. **weich**, 3b.
week (zeven dagen), ang. **wic**, 2a.
wees, hd. **Waise**, 3a.
welig, van **wel**, 1b.
wemelen, hd. **wimmeln**, 2a.
wereld, van ohd. **wir**, 2a.
weren, goth. **warjan**, 1a.
wazel, hd. **Wiesel**, 2b.
wrevel, ohd. **frafall**, 1a.
wreed, wreeder, on. **wreldhr**, 3b.

zede, hd. *Sitte*, 2a.
zeem, zeemen, on. *seimr*, 3b.
zeem (houig), hd. *Seim*, 3b.
* zeel, zeelen, hd. *Sell*, 3b.
zeef, zeven, ziften, 2a.
zeep, hd. *Seife*, 3b.
zeever, hd. *Seifer*, 3b.
zeer, zeere, eng. *sore*, 3d.
zege, hd. *Sieg*, 2b.
zegen, lat. *signum*, 78.
zegen (vischnet), l. *sagena*, 78.
zegel, l. *sigillum*, 78.

zeker, hd. *sicher*, 2a.
zemel, lat. *simila*, 78.
zeneblad, l. *senna*, 78.
zenuw, eng. *sinew*, 2a.
zetel, van *zitten*, 2a.
zeven, zeuven, hd. *sieben*, 2b.
zweemen, on. *sweima*, 3b.
* zwEEP, zwEpen, ang. *swip*, 2a.
zweer, zweren, van *zweren*, *zwoor*
 enz. 73.
zweeten, hd. *Schweisz*, 3b.

LIJSTJE

VAN

Woorden met opene O's.

Abrikoos, -ozen, fr. *abricot*, 91.
alkoof; -oven, fr. *alcove*, 91.
bekoren, ang. *gecostan*, 5b.
beloken, van het sterke ww. *beluiken*, 85.
beloven, belofte, 5f.
betoog, -toogen, zie toogen.
blood, bloods, on. *bleidr*, 6f.
bloot, bloote, ang. *bleat*, 6d.
blozen, blos, eng. *blush*, 5a.
bode, ang. *boda*, 5b.
bodem (van een schip), ang. *bytme*, 5d.
bodem, eng. *bottom*, 5b.
bogen (roemen), ang. *bogan*, 5b.
boog, bogen, ang. *boga*, 5b.
boogaard, van *boom*.
boom, boomen, hd. *Baum*, 6a.
boon, boonen, eng. *bean*, 6d.

boren, eng. *to bore*, 5b.
boos, booze, mlt. *banziare*, 6a.
boot, booten, on. *beitr*, 7a.
boot (halssieraad), hetzelfde w.
boor, zie boren.
boter, hd. *Butter*, 5a.
brood, brooden, eng. *bread*, 6d.
broos, broze, bros, 5f.
dolen, dwalen, 68, 2.
dood, dooden, eng. *dead*, 6d.
doof, doove, hd. *taub*, 6a.
doogen, doogen, gedoogen. oud-
 friesch *days*, 7a.
doopen, hd. *taufen*, 6a.
* door (van een ei), *dooren, doder*, 69, 2.
doos, doozen, zwab. *tause*, 6a.
dooven, on. *deyfa*, 6f.

doren. doorn, eng thorn, 5b.
 * droog, droge, hd. trocken, 5f.
 droom, droomen, hd. Traum, 6a.
 droopen, ohd. traufjan, 6a.
 gelooven, hd. glauben, 6a.
 genooten, ang. ganeat, 6d.
 gewoon, os. giwun, 5a.
 gloren, eng. to glare; ofr. glisa, ang.
 glisnian wijzen op een sterk werk-
 woord, 85
 goochelen, hd. gaukeln, 6a.
 * goor, gore, van het mhd. sterke ww.
 geren, gar, enz. 85.
 goot, goten, nhd. Gosse, 5f.
 grove, van grof, 5f.
 groot, groote, eng. great, 6d.
 honig, eng. honey, 5b.
 * hoonen, goth. haunjan, 6a.
 hoog, hooge, ang. heah, 6d.
 hoop (menigte), hoopen, hd. Haufen,
 6a
 hooren, eng. to hear, 6d.
 hoos (waterhoos); hoozen, on. ausa,
 6a.
 hoos (kous), hoxen, eng. hose, 5b.
 hoovaardig, van hoog.
 hopen (verwachten), hd. hoffen, 5f.
 horen, hoorn, eng. horn, 5b.
 joken, jeuken, 5e.
 Jood, Joden, hd. Jude, 5a.
 * jolen, goth. juleis, 5a.
 ivoren, van ebur, 91.
 kastoer, -oren, l. castor, 91.
 kloof, kloven, hd. Kluft, 5a.
 * klood, kloten, ang. clot, 5b.
 * klooven, ang. cleafan, 6d.
 klovenier, kolvenier, 5f.
 knook, knoken, knok, 5f.
 * knoop, knopen, hd. Knopf, 2f.
 * knopen, hd. knüpfen, 5g.
 kogel, hd. Kugel, 5a.
 koken, aug. cueccan, 5b.

koker, ang. cocer, 5b.
 komfoor, -foren, fr. chauffoir, 91.
 komijn, l. cuminum, 91.
 konijn, l. cuniculus, 91.
 koning, ohd. chuning, 5a.
 kool (vuur), kolen, ang. col, 5b.
 kool (eetbare), koolen, l. caulis, 97.
 * koomenij, voor koopmannij.
 * koon, konen, verwant met kin, 87.
 koopen, hd. kaufen, 6a.
 koor, koren, l. chorus, 91.
 * koot, kooten, friesch keat, 6d.
 koper, hd. Kupfer, 5a.
 * kroon, kronen, l. corona, 91.
 kroot, krotten, fr. carotte, 91.
 * koozen (lief-), l. causari, 97.
 loechenen, hd. leugnen, 6e.
 lood, looden, eng. lead, 6d.
 loof, lof, 5f.
 loog, loogen, hd. Lauge, 6a.
 look, looken, hd. Lauch, 6a.
 loom, lome, ang. loma, 5b.
 loon, loonen, g. launs, 6a.
 loopen, hd. laufen, 6a.
 -loos, -looze (uitgang), g. -laus, 6a.
 loos, looxer (listig), ang. leas, 6d.
 loos (ledig), hetzelfde w.
 loot, loten, lot, 5f.
 loven, lof, 5f.
 lozen, lossen, 5f.
 mode, fr. mode, 91.
 moker, ohd. mukhan, 5a.
 molen, hd. Mühle, 5g.
 moor, moeren, l. maurus, 97.
 moor (zekere stof), moren, fr. moire,
 91.
 mooriaan, van moor, 97.
 moot, mooten, van ang. mawan?, 6a.
 nood, nooden, g. nauths, 6a.
 noode (ongaarne), van oode, on. andh.
 6a.
 Noor, Noren, ang. Normen, 5b.

- noot** (zang-) **noten**, l. **nota**, 91.
noot (aanteekening) **noten**, l. **nota**, 91.
noot (vrucht), **noten**, hd. **Nuss**, 5a.
nopen, **noplizer**, 5f.
oker, l. **ochra**, 91.
olie, l. **oleum**, 91.
olifant, l. **elephantus**, 91.
oog, **oogen**, hd. **Auge**, 6a.
oelijk, van **oode**, g. **auths**, 6a.
oom, **oomen**, ang. **eam**, 6d.
oonen (een lam werpen), ang. **eanian**, 6d.
oor, **ooren**, eng. **ear**, 6d.
oorlogen, van **oorlog**, 5f.
oven, eng. **ofen**, 5g.
over, hd. **über**, 5b.
* **plooten**, hetzelfde w. als **blooten**.
pook, **poken**, eng. **poker**, 5b.
pool (aspunt), **polen**, l. **polus**, 91.
poos, **poosen**, l. **pausa**, 97.
poten (planten), **nederrijnsch paten**, 5h.
poover, l. **pauper**, 97.
* **rommelzoo**, van **zoode**, 96 en 98.
rood, **roode**, eng. **read**, 6d.
roof (op eene wond), ohd. **hruf**, 5a.
rook (hooistapel), **roken**, van het sterke
werk w. **rikan**, **rak** enz. 87.
rooken, hd. **rauchen**, 6a.
room, **afroomen**, ang. **ream**, 6d.
roos, **rozen**, l. **rosa**, 91.
rooven, hd. **rauben**, 6a.
rozemarijn, l. **ros marinus**, 91.
* **schoof**, **schooven**, eng. **sheaf**, 6d.
school, **scholen**, l. **schola**, 91.
schoon, **schooner**, g. **skauns**, 6a.
schoren, eng. **to shore**, 5b.
schoot, **schoten**, **schot**, **scheut**, 5e.
schoot (van een kleed), **schooten**, g.
skants, 6a.
schoot (van een zeil), **schooten**, ang.
skeatline, 6d.
schotel, l. **scutella**, 91.
schotel (bakkerswerktuig), ohd. **ouen-**
scuzzil, 5a.
schromen, **schreumen**, on. **skruma**.
5a.
* **sloof** (voorschoot), **slooven**, ang. **slef**,
6c.
sloof (stukkel), **sloven**, eng **sloven**, 5b.
sloop, **sloopen**, ohd. **slauf**, 6a.
sloopen, hd. **schleifen**, 94.
sloot, **slooten**, **friesch sleat**, 6d.
smoken, eng. **to smoke**, 5b.
snood, **snooder**, on. **snaudr**, 6a.
sober, l. **sobrius**, 91.
spook, **spoken**, hd. **spucken**, 5a.
spoor, **mann. sporen**, hd. **Spur**, 5a.
spoor, **vr. sporen**, ang. **spura**, 5a.
sprook, **sproken**, van **spreken**, 87.
stoken, van **steken**, 87.
* **stoomen**, eng. **to steam**, 6d.
stoof, **stoven**, hd. **Stube**, 5a.
stool, **stolen**, l. **stola**, 91.
* **stoop**, **stopen**, ang. **stoppa**, 5b.
stooten, g. **stantan**, 6a.
storen, ang. **styrian**, 5d.
strook, **strooken**, van **strijken**, 94.
stroom, **stroomen**, eng. **stream**, 6d.
stroo, 98.
stroop, **stroperig**, fr. **sirop**, 91.
stroopen, ohd. **stroufen**, 6b.
synode, l. **synodus**, 91.
toogen, hd. **zeugen**, 6e.
toom, **toomen**, hd. **Zaum**, 6a.
* **toon** (zangtoon), **tonen**, l. **tonus**, 91.
toon (teen), **toonen**, ang. **taa**, 6c.
toonen, voor **toognen**, van **toogen**.
tooveren, hd. **zaubern**, 6a.
toren, l. **turris**, 91.
toren, **toorn**, ang. **torn**, 5b.
tronie, fr. **trogne**, 91.
* **troon**, **tronen**, l. **thronus**, 91.
troonen (lokken), van g. **trauan** door
achtervoeging van n ?, 6a.

vloo, **vlooljen**, eng. *flea*, 6*d*.
vloot, **vloten**, ang. *flotan*, 5*b*.
vogel, g. *fugls*, 5*a*.
volen, **veulen**, ohd. *fulo*, 5*a*.
voos, **vooser**, ohd. *fowjan*, *faujan*, 6*a* en *b*.
voor, **voren**, hd. *Furche*, 5*a*.
voren (visch), hd. *Forche*, 5*f*.
voren (te), zie **voor**.
voor, **vorig**, hd. *für*, 5*g*.
vroom, hd. *fromm*, 5*f*.

* **vroolijk**, van het oude **vroude**, 6*b*.
wonen, ang. *wunian*, 5*a*.
* **zood**, **zoê** (kooksel), g. *sanths*, 6*a*.
zode (gras-) eng. *sod*, 5*f*.
* **zoogen**, hd. *sängen*, 6*c*.
zomer, hd. *Sommer*, 5*f*.
zoo, g. *swa* en *swê*, 9*8*.
zool, **zolen**, g. *zulja*, 5*a*.
zoom, **zoomen**, hd. *Saum*, 6*a*.
zoon, g. *sunus*, 5*a*.
zoor, **zoore**, eng. *to sear*, 6*d*.

LIJSTJE

VAN

Woorden met ij.

abdi, lat. *abbatia*, 8*c*.
amerij, mit *Ave Maria*, 8*c*.
afgrijsen, zie **grijselen**.
andijvie, hd. *Endivie*, 8*c*.
anij, fr. *anis*, 8*c*.
azijn, l. *acinus*, 8*c*.
bagijn, fr. *béguine*, 8*c*.
batterij, fr. *batterie*, 8*c*.
brijzelen, fr. *briser*, 8*c*.
bij (voorzetsel), goth. *bi*, 8*a*.
bij (insect), ohd. *bia*, *bi*, 8*a*.
bijbel, l. *biblia*, 8*c*.
bijster, **bijzig**, ohd. *bison*, 8*a*.
blijde (krijgstuig), mnl. *blide*, 8*a*.
bombazijn, fr. *bombasin*, 8*c*.
brigantijn, fr. *brigantin*, 8*c*.
brij, ohd. *pri*, 8*a*.
cherubijn, fr. *chérubin*, 8*c*.

chijl, fr. *chyle*, 8*c*.
cijfer, mlat. *cifera*, 8*c*.
cijns, hd. *Zins*, 8*a*.
dij, ohd. *dich*, 8*a*.
dijen, ohd. *dihan*, 8*a*.
dijgen, hetz.w. als **dijen**, 8*a*.
dijk, ang. *dic*, 8*a*.
dolfijn, l. *delphinus*, 8*c*.
dozijn, fr. *douzaine*, 112.
fijn, fr. *fin*, 8*c*.
fijt, in het friesch en bij **KILIAAN fijk**,
waarschijnlijk het lat. **ficus** (gezwel), 8*c*.
fluwijn, fr. *fouine* (?), 8*c*.
gerijf, wanspelling voor **gerief**.
getij, van **tiên**, 8*a*.
gij, mnl. *ghi*, 8*a*.
gijk, wanspelling voor **giek**, ang. *geok*.
gijl, brouwersw. voor **chijl**, 8*c*.

gijzel, gijzelaar, ohd. gisal, 8a.
 gordijn, fr. courtine, 8c.
 grijselen, ang. grislie, 8a.
 grijs, fr. gris, 8c.
 harp, fr. harpie, 8c.
 hij, mnl. hi, 8a.
 jasmijn, fr. jasmin, 8c.
 ijdel, ohd. ital, 8a.
 ijs, ohd. iwa, 8a.
 karwij (zaad), fr. carvi, 8c.
 kljven, ohd. kliban, 8a.
 komijn, fr. cumin, 8c.
 konfijt, fr. confit, 8c.
 konijn, hd. Kaninchen, 8a.
 krijg, van krijgen, 104.
 krijt, lat. Creta, 101, 2.
 krijt (kring), mnl. crite, 8a.
 kwijnen, ang. cwinan, 8a.
 latijn, l. latinus, 8c.
 lijf, ohd. lib, 8a.
 lijk, ohd. lih, 8a.
 lijn, l. limus, 8c.
 lijn, l. linea, 8c.
 lijst, ohd. lista, 8a.
 magazijn, fr. magasin, 8c.
 matrijs, fr. matrice, 8c.
 medicijn, l. medicina, 8c.
 milj, fr. mille, 8c.
 mijmeren, vergl. Mimir en Mimis-
   bron, 8a.
 mijn, fr. mine, 8c.
 mijt (insect), ohd. miza, 8a.
 mijt (munt), l. mita, 8c.
 mijt, houtmijt, lat. meta, 101, 2.
 nijl, ohd. nid, 8a.
 nijver, van ijver.
 olijf, l. oliva, 8c.
 paradijs l. paradisus, 8c.
 partij, fr. parti en partie, 8c.
 patrijs, l. perdix, 8c.
 * malvezij, fr. malvoisie, 8c.
 pij, wanspelling voor pel.

pijl, l. pilum, 8c.
 pijn, ohd. pina, 8a.
 pijp, eng. pipe, 8a.
 prj, schijnt eene wanspelling voor prei,
   fr. prois, 9c.
 prijken, eng. bright, 8a.
 prijs, fr. prix en prise, 8c.
 profijt, fr. profit, 8c.
 rabbijn, fr. rabbin, 8c.
 radijs, fr. radis, 8c.
 ravellijn, fr. ravelin, 8c.
 razijn, rozijn, fr. raisin, 8c.
 rijk, ohd. richi, 8a.
 rijm, ohd. hrim, 8a.
 rijp, eng. ripe, 8a.
 rijs (scheut), van rijzen, 104.
 rijst, fr. riz, 8c.
 robijn, fr. rubine, rubis, 8c.
 satijn, fr. satin, 8c.
 schijf, ohd. sciba, 8a.
 schrijn, lat. scrinium, 8c.
 segrijn, fr. chagrin, 8c.
 selderij, fr. céleri, 8c.
 seraphijn, fr. séraphin, 8c.
 serpentijn, fr. serpentine, 8c.
 sijfelen, l. sibillare, 8c.
 slijk, ohd. slih, 8a.
 slijm, ohd. slim, 8a.
 spijs, ohd. spisa, 8a.
 stijl, l. stilus, 8c.
 tapijt, fr. tapetum, 101, 2.
 termijn, l. terminus, 8c.
 terpentijn, l. terbenthinus, tere-
   binthinus, 8c.
 tijd, ang. tid, 8a.
 tijger, fr. tigre, 8c.
 tijk, in de landprov. tilik, 103.
 thijm, l. thymum, 8c.
 trijp, fr. tripe, 8c.
 twijfel, ohd. zwifal, 8a.
 twijg, ohd. zwig, 8a.
 twijn, ohd. zwinal, 8a.

venijn, fr. *venin*, 8c.
 vijg, fr. *figue*, 8c.
 vijl, ohd. *fila*, 8a.
 vijver, l. *vivarium*, 8c.
 vijzel, fr. *vis*, 8c.
 vijt, ohd. *flis*, 8a.
 vrij, ohd. *fri*, 8a.
 wijd, ohd. *wit*, 8a.
 wijden, ohd. *wihian*, 8a.
 wijf, ohd. *wip*, 8a.
 wijk, l. *vicus*, 8c.
 wijl, ohd. *hwila*, 8a.
 wijn, lat. *vinum*, 8c.

wijs, ohd. *wisi*, 8a.
 wijten, ohd. *wizan*, 8a.
 wijten, ang. *writan*, 8a.
 zij, mnl. *si*, 8a.
 zijd (in *wijd en zijd*), ang. *síd*, 8a.
 zijde (stof), ang. *side*, 8a.
 zijde (kant), ang. *side*, 8a.
 zijl (sluis), in de landprov. *zill*, 103.
 zijn, in de landprov. *ziin*, 103.
 zijpen, sterk werkw., 104.
 zwijmen, ohd. *swiman*, 8a.
 zwijn, ohd. *swin*, 8a.

LIJSTJE

VAN

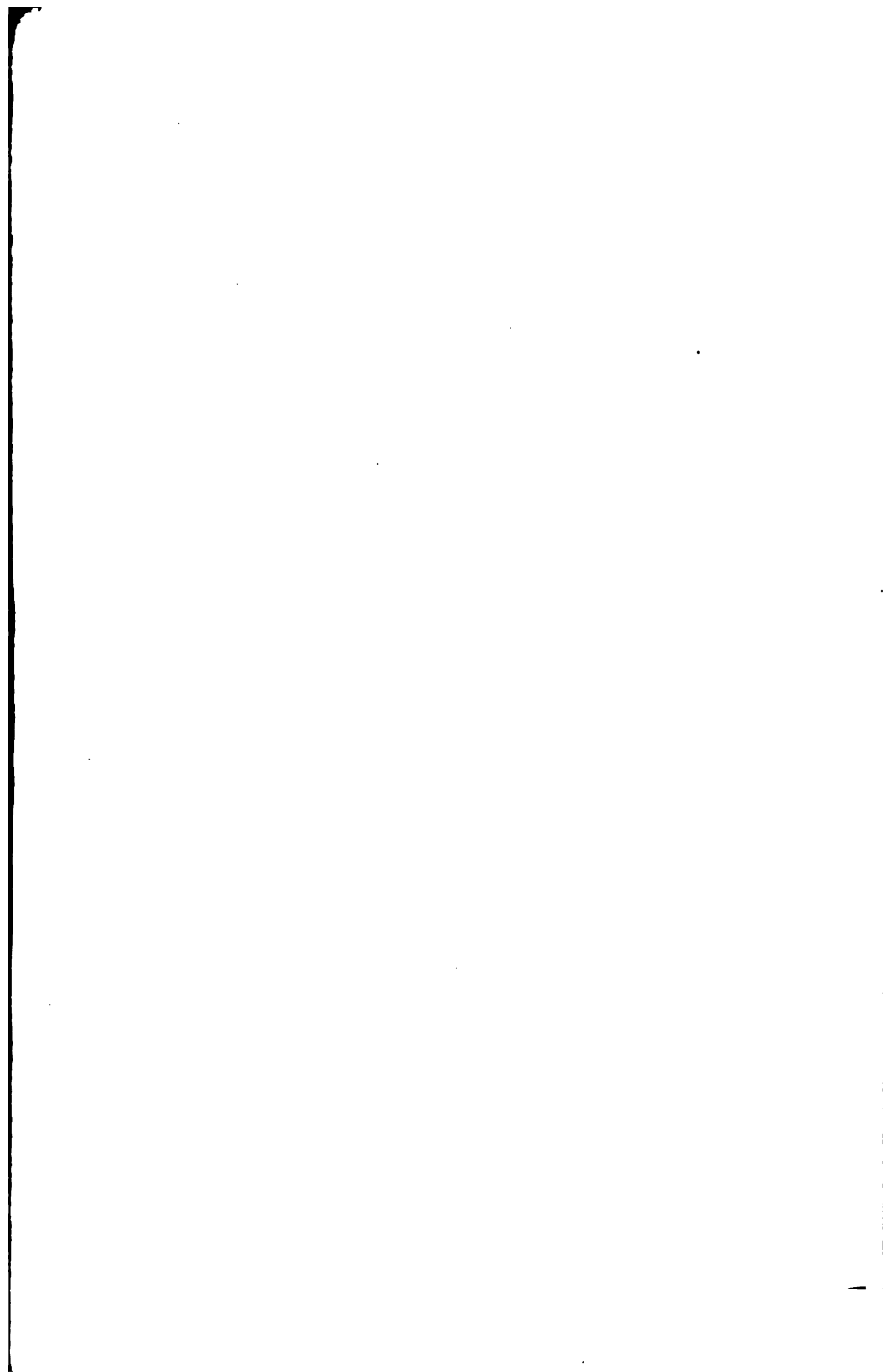
Woorden met ei.

aambel, zie *bei*.
 akelei, l. *aquillegia*, 110.
 arbeid, g. *arbaiths*, 9a.
 balein, fr. *balaine*, 9c.
 bei, fr. *bale*, 9c.
 beide, ohd. *beide*, 9b.
 beiden, ohd. *beitjan*, 9b.
 beijerd, baaljerd, 9a.
 beitel, in de streken, waar ij als i luidt, uitgesproken als *beitel*, 108.
 bereiden, goth. *garaids*, 9a.
 breijen, breiden, ang. *bregdan*, 110.
 cichorei, fr. *chicorée*, 9c.
 deinsen, ohd. *dinsan*, 111.
 brein, ang. *braegen*, 110.
 dweil, dwegél, 110.
 ei, ohd. *ei*, 9b.

eigen, ohd. *eigen*, 9b.
 eik, ohd. *eih*, 9b.
 eikel, ohd. *eichila*, 9b.
 eiland, ond. *alend*, 102.
 einde, uit *ende*, 111.
 eischen, ohd. *eiscon*, 9b.
 feil, uit *falen*, 102, 3.
 feit, fr. *fait*, 9c.
 feitel, ohd. *phaitel*, 9a.
 fontein, fr. *fontaine*, 9c.
 galei, fr. *galée en galère*, 9c.
 geil (bijv. naainw.) ohd. *geil*, 9b.
 geinster, uit *genster*, 111.
 geit, goth. *gaits*, 9a.
 grein, fr. *grain*, 9c.
 hakenel, fr. *haquenée*, 9c.
 hei (tusschenwerpsel), ohd. *hei*, *heia*, 9b.

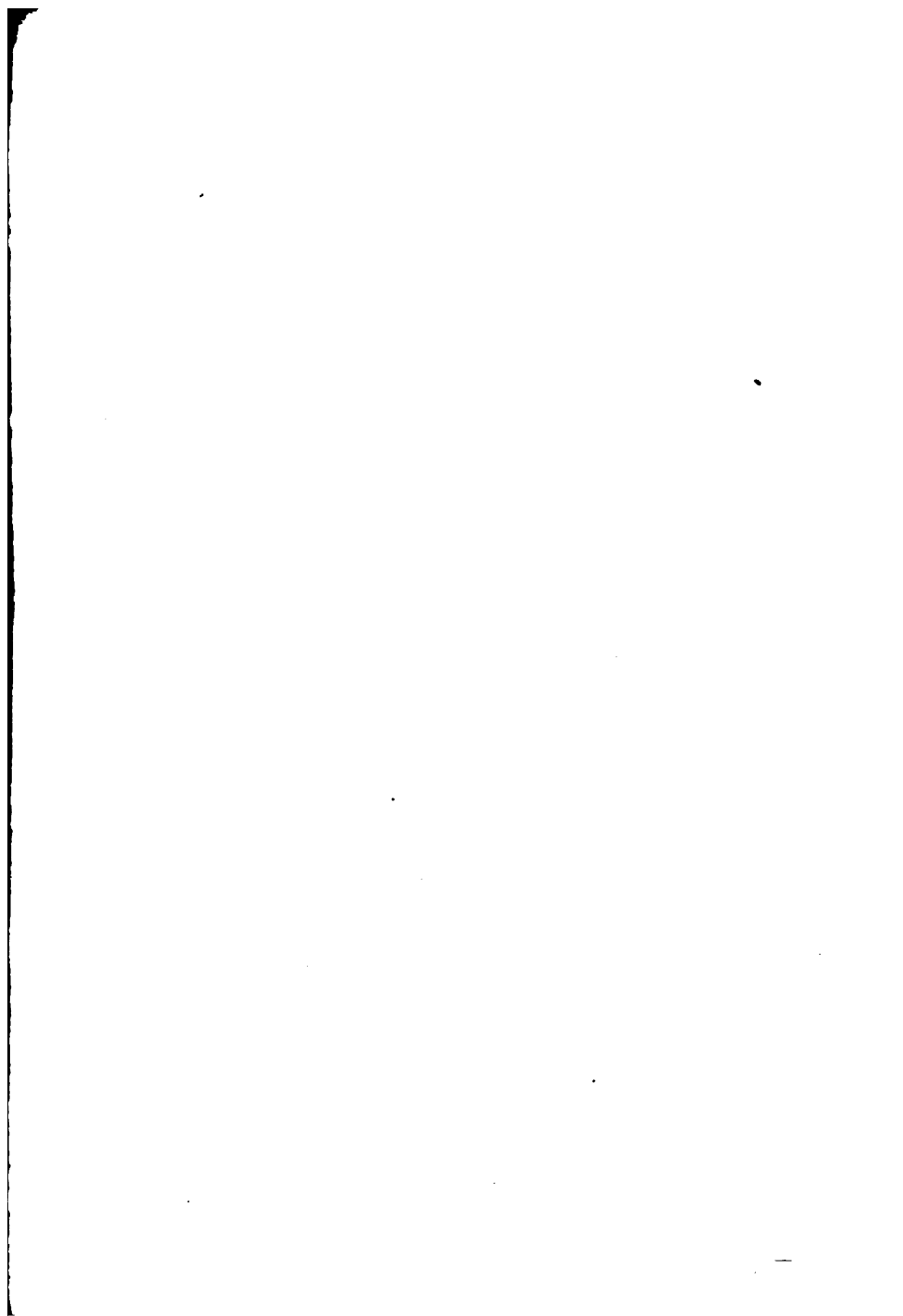
heide, goth. *haithi*, ga.
 heiden, ohd. *heidan*, gb.
 heil, ohd. *heil*, gb.
 heimelijk, ohd. *heimilich*, gb.
 heimpje, ohd. *heimlo*, gb.
 heinde, uit *hende*, 111.
 heining, van *haag*, 110.
 heir, wanspelling voor *heer*.
 kapitein, fr. *capitaine*, gc.
 karwei (werk), fr. *corvée*, gc.
 kastelein, mlat. *castellanus*, 112.
 kei, uit *keg* (KILIAAN), 110.
 keilen, van *kegel* (KILIAAN), 110.
 keizer, l. *Caesar*, 102, ¹ en gc.
 klei, ang. *clæg*, 110.
 kleynen, uit *klenzen*, 111.
 kreits, ohd. *kreis*, gb.
 labbel, labbaaije (KILIAAN), 102, ¹.
 lakkel, fr. *laqual*, gc.
 lamprei, ang. *lampreda*, fr. *lamproie*,
 gc.
 lei, uit *laag*, 110.
 leiden, ohd. *leitan*, gc.
 leisel, van *leiden*.
 livreï, fr. *livrée*, gc.
 majesteit, l. *majestas*, 112.
 marsepein, ital. *marzapane*, 112.
 Mei, l. *majus*, gc.
 meid, uit *maagd*, 110.
 mejer, l. *major*, gc.
 meeneed, ohd. *meineid*, gb.
 meinsje, van *meid*.
 neigen, ohd. *hneigjan*, gb.
 paleis, fr. *palais*, gc.
 pastei, fr. *pâté*, gc.
 paveijen, plaveijen, fr. *paver*, gc.

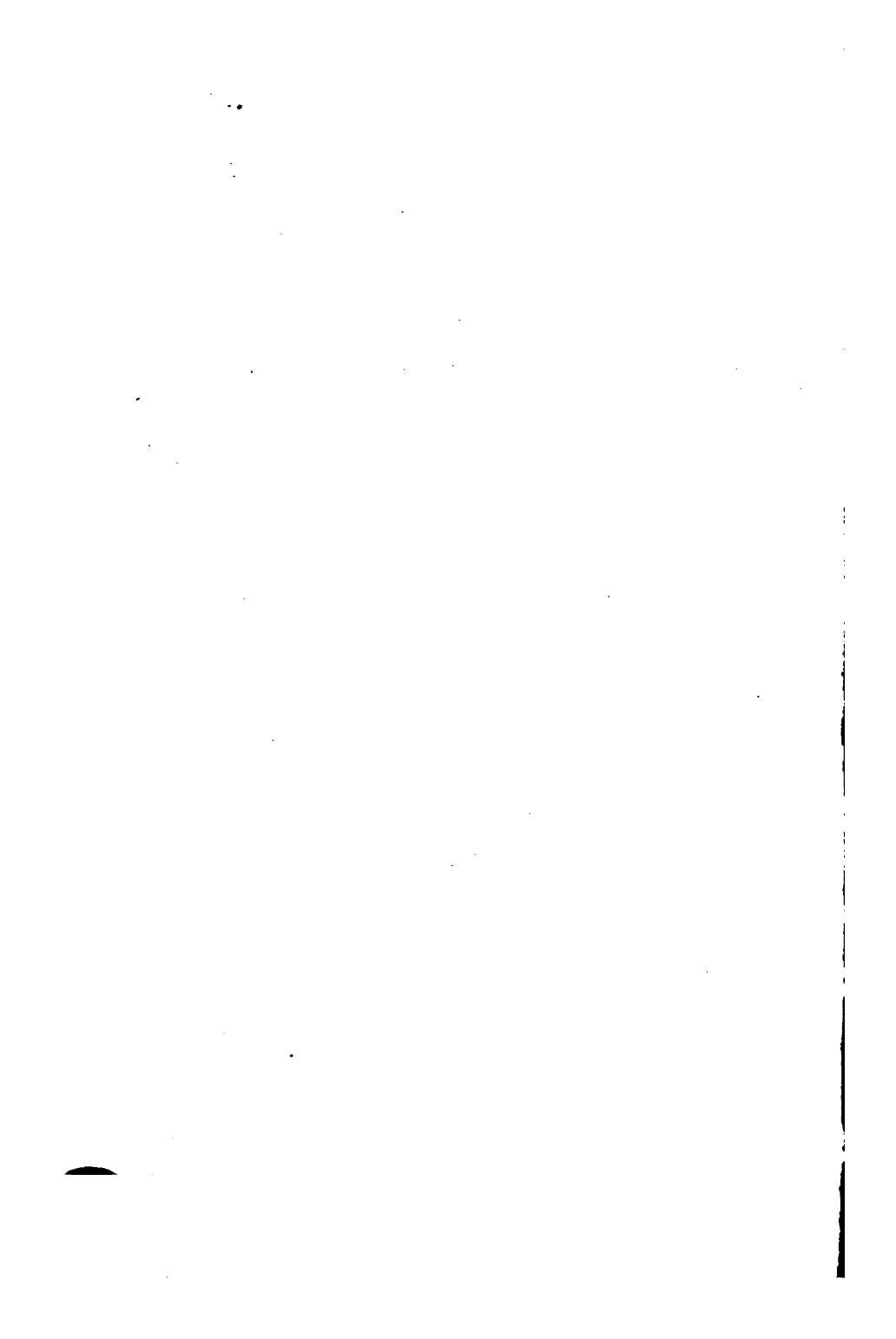
peil, uit *pegel*, 110.
 *pei, goth. *paida*, ga.
 peinzen, uit *penzen*, 111.
 porselein, fr. *porcelaine*, gc.
 postelein, l. *portulaca*, ital. *por-*
cellana, gc.
 prei (ui), fr. *poirée*, gc.
 *prei (aas), fr. *proie*, gc.
 refrein, fr. *refrain*, gc.
 rei, uit *rege* (KILIAAN), 110.
 reiger, ohd. *reihet*, gb.
 reiken, ohd. *reichjan*, gb.
 rein, ohd. *hreinl*, gb.
 reizen, ohd. *reisen*, gb.
 romein, fr. *romain*, gc.
 seizoen, fr. *saison*, gc.
 scharlei, ohd. *scaralega*, 110.
 scheiden, ohd. *sceidan*, gb.
 sein, l. *signum*, fr. *signe*, 111.
 slei (hamer), uit *slage*, 110.
 spelemetjen, ohd. *gemeit*, gb.
 spreiden, ohd. *spreitan*, gb.
 steiger, steigeren, 108.
 suikerei, hetzelfde w. als *cichorei*.
 tell, uit *tegel*, 110.
 teisteren, ohd. *zeisan*, gb.
 *tirstein, fr. *tirstaine*, gc.
 trein, fr. *train*, gc.
 vallei, fr. *vallée*, gc.
 vell, ohd. *fell*, gb.
 veinzen, uit *venzen*, 110.
 vleijen, goth. *thlaihjan*, ga.
 weide, ohd. *welda*, gb.
 weigeren, ohd. *weigaron*, gb.
 weit, goth. *hwaltei*, ga.

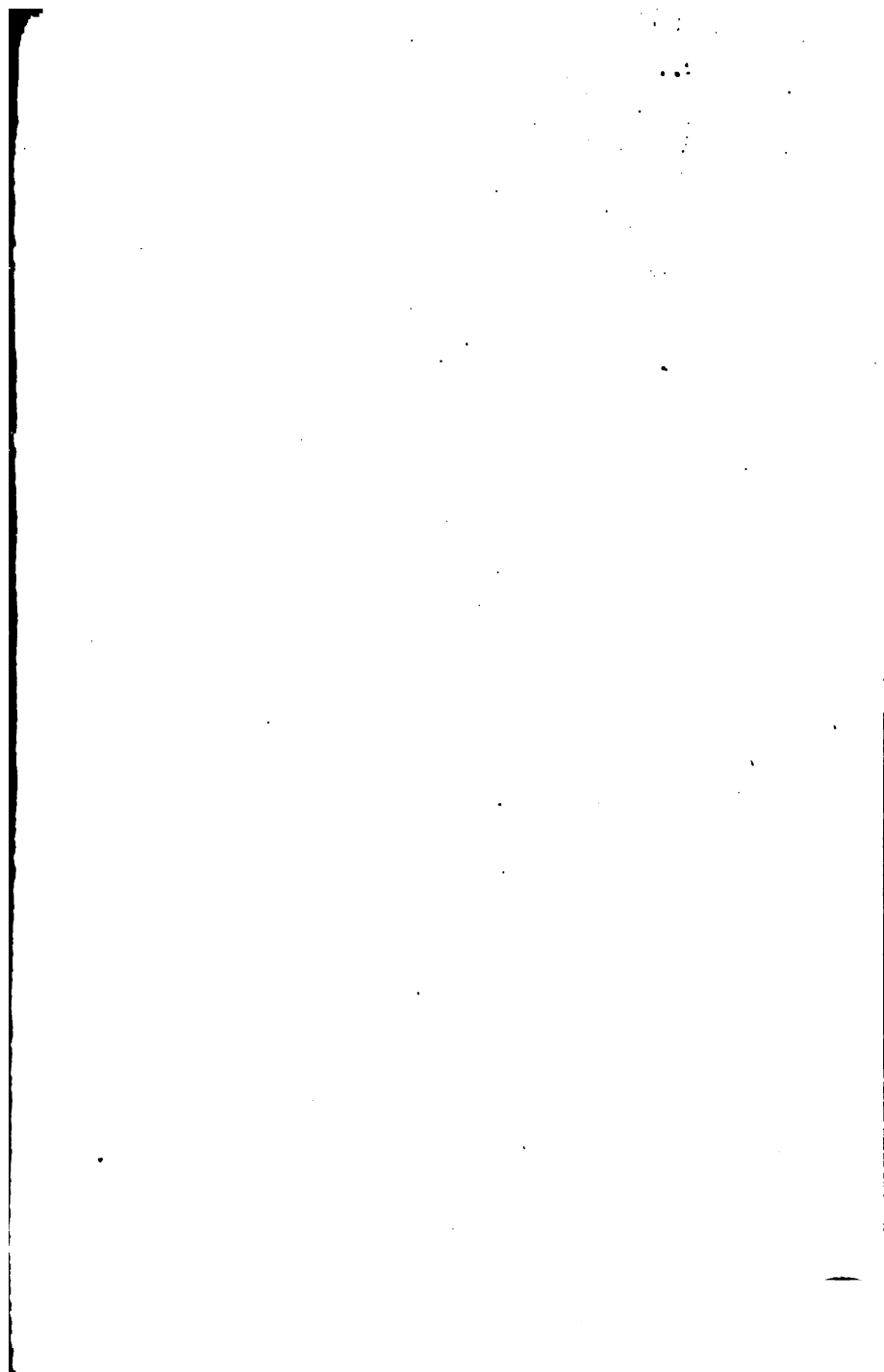

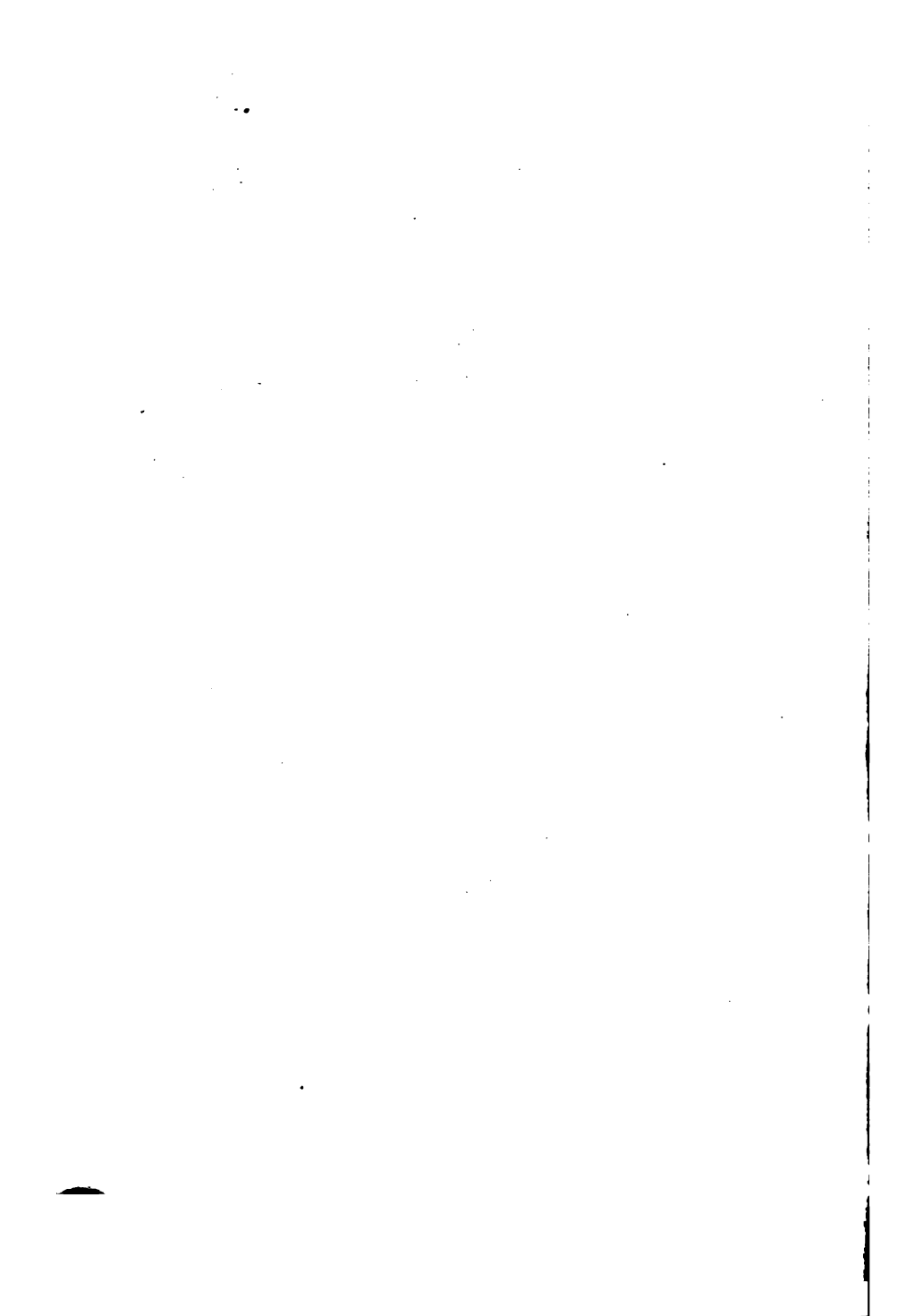

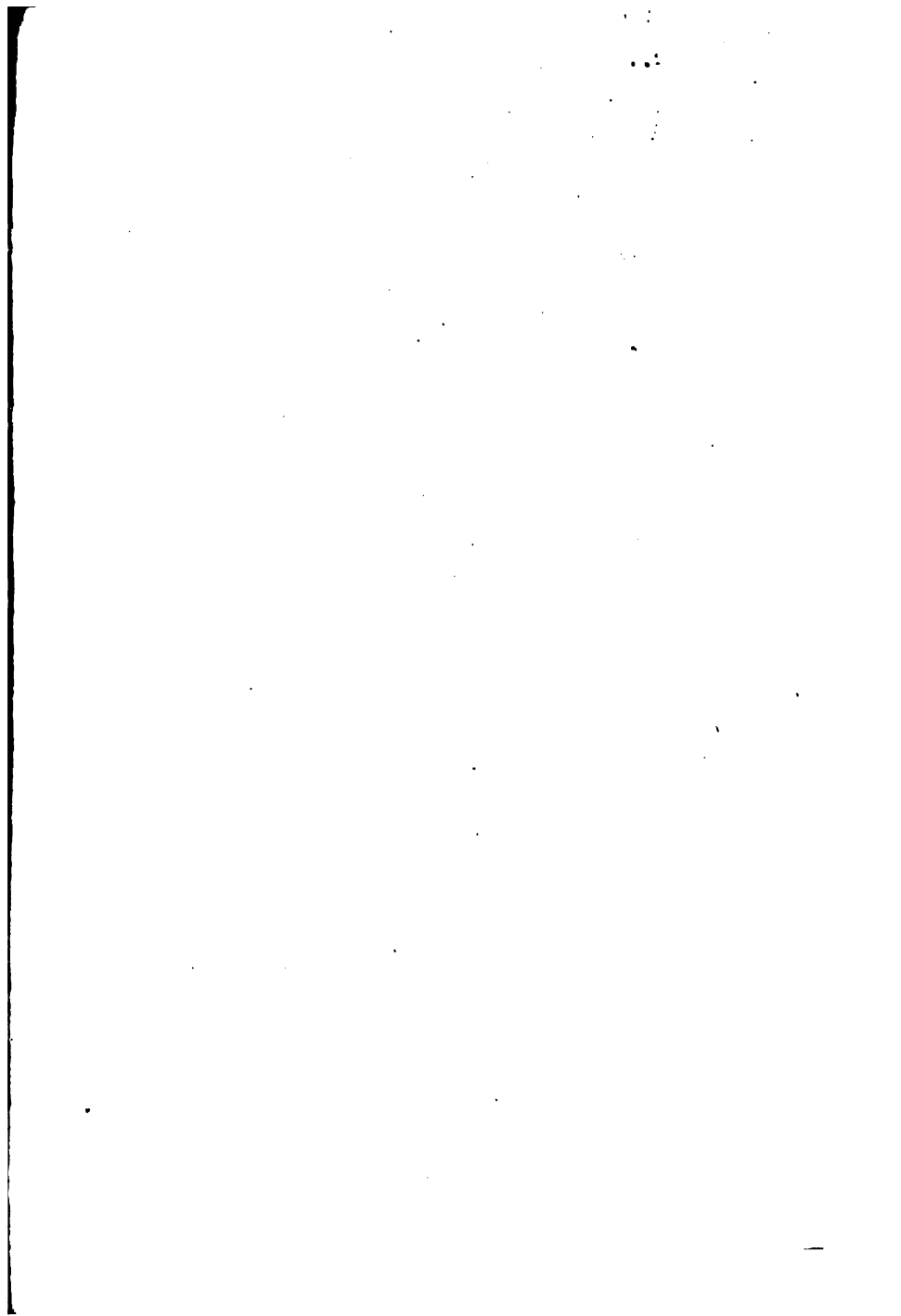

Bij alle Boekhandelaars verkrijgbaar:

D. BOMHOFF, Hs. Nieuw groot Woordenboek der Nederlandsche Taal, waarin alle gebruikelijke woorden opgenomen, hunne verschillende beteekenissen verklaard, en waar zulks noodig is, met voorbeelden gestaafd zijn. Een onmisbaar Handboek voor allen, die de Nederlandsche taal goed verstaan en zuiver schrijven willen; eene vraagbaak, zoo wel voor den Koopman als den Regtsgeleerde en den tiestelijke, den Ambtenaar als den Onderwijzer en zijn kweekeling, bij alle moeilijkheden in de spelling en het gebruik der woorden. Volgens de laatste en beste bronnen bewerkt, met een vooroorigt van Dr. L. A. de Winkel.

Een lijvig groot-octavo boekdeel van 1218 in twee kolom. gezette blz. dr. f 15,60.

Idem gebonden in heel linnen band met vergulden titel. . . . . f 16,10.

Nieuw Fransch-Hollandsch en Hollandsch-Fransch Woordenboek, gr. 8°. 2 dln., 2500 pag. en geb. in 2 heel linnen banden f 6,00.

Volledig Duitsch-Hollandsch en Hollandsch-Duitsch Zakwoordenboek, 2 deelen in één linnen band. 906 pag. dr. f 3,60.

Nieuw Engelsch WOORDENBOEK in twee deelen (I Engelsch-Hollandsch II Hollandsch-Engelsch), bewerkt naar de beste bronnen, vooral met het oog op de behoeften van hen, die de Engelsche taal aanleeren, en waarbij in Deel I achter ieder woord aanschouwelijk de uitspraak, grootendeels gevolgd naar Webster, compleet in 14 a 16 ad., elke ad. bevat 80 pag. druks, per ad. f 0,40.

H. JACKSON en J. DE LANGE. Gids in de Engelsche Zamenleving of eene uitgezochte verzameling van dagelijks te pas komende gesprekken Engelschen en Hollandsch, waarbij gelet is op het eigenaardig en veelzijdig gebruik inzonderheid der werkwoorden. 165 in twee kolommen gezette pagina's. f 0,75.

P. BEST, Groote kaart van Europa voor Schoolgebruik, 4e druk in 12 bladen rijtaal formaat.

Hoogte El 1,6; breedte 1,8, binnensrands.

In fesse bladen gekleurd. . f 4,50.

Op katoen geplakt met rollen. . f 7,80.

Handboekje ten behoeve van de groote Schoolkaart van Europa, 4e druk. f 0,30.

en H. HEMMES Hs., Leer- en Leesboek bij het gebruik der Schoolkaart van P. Best, of andere kaarten van dit werelddeel. f 0,35.

Nieuwe KAART van het Koninkrijk der Nederlanden benevens de Nederland. bezittingen in andere werelddeelen, hoogte 84, breedte 57 ned. duimen binnensrands, gekleurd f 2,40.

Idem op doek geplakt, gekl. en vernist, met bruine rollen en ebbenh. knopjes f 3,90

Idem op linnen gedrukt in étui. f 3,40.

J. JAEGER, Zak-Atlas der geheele aarde, ten dienste van Nederlanders. in 20 kaarten. Ontworpen, geteekend en op steen gegraveerd. f 0,50.

Zak-Atlas van Europa, in 13 kaarten. Ontworpen, geteekend en op steen gegraveerd. f 0,50.

L. E. C. MANTHER, allereerste grondbeginselen der Aardrijkskunde, ingerigt ten behoeve van de nederlandsche jeugd. f 0,60.

N. ANSLIJN Nz., De arme Jakob. Een leesboek voor de scholen, 5e dr. f 0,30